

המסרון היומי



נקודות נבחרות
מהדף היומי

מסכת ביצה | מסכת ראש השנה

מוקדש לרפואת אלעד צפריר בן דנה

מהדורה ראשונה - אלול תשפ"א

כתיבה: הרב הראל שפירא

עיצוב: שגית כריימן www.sagitzuv.com

פורטל הדף היומי

אתר: www.daf-yomi.com

דוא"ל: daf-yomi@daf-yomi.com



לתגובות, עדכונים
וקבלת המסרון מדי יום:

היוזמה לכתיבת "המסרון היומי" באה בעקבות פנייה שקיבלנו מקרוב משפחה שאינו נמנה עם לומדי הדף היומי, אך ביקש להיחשף בכל יום לנקודות נבחרות מהתכנים הנלמדים בו, ובכך להרגיש שייכות מסוימת ללומדים. לאחר היסוס, שקלנו את הדבר והחלטנו לנסות ולראות אם יהיו מתעניינים נוספים ברעיון זה. פרסמנו את הרעיון והופתענו להיווכח שיש לכך ביקוש רב מאוד – מעל 5,000 איש נרשמו וביקשו לקבל בכל בוקר את "המסרון היומי" של הדף היומי הנלמד באותו יום.

"המסרון היומי" אינו מהווה תקציר או סיכום לדף היומי. מטרתו לגעת רק בתכנים נבחרים בכל דף. התכנים הובאו לעיתים בציטוט מדויק ולעיתים בניסוח משלנו לדברי הגמרא. קטעים מפורסמים מהדף היומי אף הבלטנו בצבע שונה. נוסף על כך, לאורך הספר שילבנו אנקדוטות מעניינות על המסכת.

מטבע הדברים, "המסרון היומי" מתבסס לעיתים על מושגים מהמסכת שאינם מוכרים לכל, ובמסגרת מצומצמת זו לא יכולנו לבאר את הדברים. תקוותנו היא שהרוצה להעמיק יפתח את הספרים וילמד.

על אף שלא זו הייתה מטרתנו, התברר לנו ש"המסרון היומי" מועיל גם ללומדי הדף היומי המעוניינים בסידור מהיר וקל של נושאי הדף ובתזכורת של נקודות בולטות מהדף היומי.

סדרת ספרים זו מצטרפת לכלל הפעילות הענפה של אתר "פורטל הדף היומי" והאפליקציה הנלווית אליו, המספקות מגוון עצום של כלי עזר וחומרי למידה והוראה.

אנו מאמינים שסדרת ספרים זו תוכל לתרום להרחבת מעגל הלומדים ולהעשרתם, ואנו תקווה שירבו לומדי הדף היומי בכל אתר ואתר.

הראל שפירא

מנהל פורטל הדף היומי

המסרון היומי



נקודות נבחרות
מהדף היומי

מסכת ביצה



שם המסכת

מסכת ביצה נקראת כך על שם המילה
הראשונה שבה היא פותחת, אבל יש
שקוראים לה "מסכת יום טוב" בגלל
שעוסקת בהלכות יום טוב.

ביצה דף ב

דף ב עמוד א

- במשנה מובאות שלוש מחלוקות בידיני יום טוב שבהן בית שמאי מקלים ובית הלל מחמירים.
- לדעת רב נחמן: המשנה (בה נחלקו בית שמאי ובית הלל בדין ביצה שנולדה ביום טוב) עוסקת בתרנגולת העומדת לגדל ביצים (שהינה מוקצה), ובית שמאי מתירים כי לדעתם אין דין מוקצה ונולד ביום טוב, ובית הלל חולקים.
- רבי סתם במשנה העוסקת בהלכות שבת כדעת רבי שמעון הסובר שאין מוקצה.

דף ב עמוד ב

- רבי סתם במשנה העוסקת בהלכות יום טוב כדעת רבי יהודה הסובר שיש מוקצה (רבי החמיר בדין מוקצה ביום טוב בגלל שיום טוב קל משבת ועלולים לזלזל בו).
- **"כח דהתירא עדיף".**
- לדעת רבה: המשנה עוסקת בתרנגולת העומדת לאכילה (וביום טוב שחל להיות אחר השבת), ובית הלל אוסרים משום 'הכנה'.
- **בדבר שלא שכיח לא גזרו חכמים.**
- לדעת רב יוסף: המשנה עוסקת בתרנגולת העומדת לאכילה, ובית הלל אוסרים גזרה משום 'פירות הנושרין'.

ביצה דף ג

דף ג עמוד א

- לדעת רבי יצחק ורבי יוחנן: המשנה (האוסרת ביצה שנולדה ביום טוב) עוסקת בתרנגולת העומדת לאכילה, ובית הלל אוסרים גזרה משום 'משקין שזבו'.
- אסור לסחוט בשבת את הפירות כדי להוציא מהן משקין, ואם יצאו מעצמן - אסורין, ויש דעה חולקת שמתירה במקרה שהפירות מיועדות לאכילה.
- שלושה תירוצים מובאים בגמרא (מסוף עמוד זה ועד תחילת העמוד הבא) ליישב את הסתירה בדעת רבי יהודה בין המשנה במסכת שבת למשנה במסכת עירובין.

דף ג עמוד ב

- ביצה שנולדה בשבת/יום טוב אסור לטלטל אותה עבור שימושים שונים, אך מותר לכפות עליה את הכלי בשביל שלא תישבר.
- הגמרא מקשה על רב יוסף ורבי יצחק מברייתא בה נאמר "וספיקא אסורה", ומביאה (בעמוד זה ובתחילת העמוד הבא) שני תירוצים.
- כל ספיקא דאורייתא לחומרא, וכל ספיקא דרבנן לקולא.
- **דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל** (רש"י: הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן לא יאכלנו כעת באיסור על ידי ביטול).
- דבר חשוב אינו בטל בתערובת (ונחלקו הדעות מהו דבר חשוב: כל שדרכו לימנות / את שדרכו לימנות / שישה דברים בלבד / שבעה דברים בלבד).

ביצה דף ד

דף ד עמוד א

- לדעת רב אשי: כל דבר שיש לו מתירין - אפילו בדרבנן לא בטיל.
- שבת ויום טוב הסמוכים ונולדה ביצה ביום הראשון - לדעת רב (וכך פוסק רבא): אסורה ביום השני, ולדעת רבי יוחנן: מותרת ביום השני, וגם התנאים נחלקו בכך (אך ביום הראשון לדעת כולם אסורה אפילו בטלטול).
- האמורא רב לא היה דורש בהלכה לאחר סעודת יום טוב (עד למחרת) משום שיכרות (כי **לשיכור אסור להורות**).

דף ד עמוד ב

- לדעת רבי יוחנן: עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן ביום טוב שלמחרתו (בניגוד לביצה בה סובר רבי יוחנן שמותרת באכילה ביום השני).
- עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב לתוך התנור - מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקם.
- אסור לבטל איסור לכתחילה בדיני דאורייתא, אבל בדרבנן מבטלין.
- שני ימים טובים של גלויות - לדעת רב (וכך פוסק רבא): ביצה שנולדה בראשון מותרת בשני, ולדעת רב אסי: אסורה.
- **"הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם"**.
- שני ימים טובים של ראש השנה - לדעת רב ושמואל (וכך פוסק רבא): נולדה בזה אסורה בזה.

ביצה דף ה

דף ה עמוד א

- אם באו עדנים מן המנחה ולמעלה ביום שלוששים של אלול - התקינו שלא מקבלים את העדים ונוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש, אך משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו מקבלים עדות החודש כל היום.
- לאחר תקנת רבן יוחנן בן זכאי - ביצה שנולדה ביום טוב ראשון של ראש השנה: לדעת רבה: מותרת בשני, כי בעקבות תקנת רבן יוחנן בן זכאי הדין זהה לשני ימים טובים של גלויות. לדעת רב ושמואל: בחוץ לארץ אסורה בשני, כי עושים שם שני ימים טובים כבתחילה מפני אותה תקנה ראשונה ולא מפני ספק. לדעת רב יוסף: אסורה, כי **כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו** (גם בדיני דרבנן).

דף ה עמוד ב

- לדעת רב אדא ורב שלמן: אסורה, כי מהרה יבנה בית המקדש ועלולים לטעות.
- לדעת רבא: אסורה, כי תקנת רבן יוחנן בן זכאי היא רק בנוגע לקבלת העדים, אך גם לדעתו עושים את שני הימים קודש.
- **עדות מסורה לבית דין.**

ביצה דף ו

דף ו עמוד א

- מת המוטל לקבור - ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממים, ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל (ונחלקו האמוראים אם דין זה הוא דווקא כאשר כבר נשתהה וחושש שיסריח), ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה.
- **מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר** - ולכן לדעת נהרדעי: ביצה שנולדה ביום ראשון של ראש השנה מותרת ביום שני של ראש השנה.
- אפרוח שנולד ביום טוב - נחלקו האמוראים אם מותר באכילה בו ביום.
- עגל שנולד ביום טוב (אפילו מן הטרפה) - מותר באכילה בו ביום.

דף ו עמוד ב

- לדעה הסוברת שיש מוקצה: מוכן לאדם - לא מוכן לכלבים, מוכן לכלבים - כן מוכן לאדם.
- אפרוח שנולד ועדיין לא נתפתחו עיניו - מחלוקת תנאים אם מותר באכילה.
- "אמר רב הונא אמר רב: ביצה עם יציאתה נגמרה" - בהמשך העמוד מובאות שלוש אפשרויות לביאור מימרה זו (שתי אפשרויות מתוכן נדחו), ובעמוד הבא מובאות שתי אפשרויות נוספות.

ביצה דף ז

דף ז עמוד א

- לדעת רבי יוחנן: ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה ונולדה ביום טוב - מותרת לאוכלה ביום טוב.
- כל שתשמישו ביום (תרנגולת) - נולד ביום, כל שתשמישו בלילה (עטלף) - נולד בלילה, כל שתשמישו בין ביום ובין בלילה (אדם ודומיו) - נולד בין ביום ובין בלילה.
- בדק בקנה של תרנגולין מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה ולמחר השכים ומצא בה ביצה - מותרת (ובתנאי שיש תרנגול זכר בסביבה).
- אם אין תרנגול זכר בסביבה של התרנגולת - התרנגולת עשויה להתחמם מהעפר וללדת (אף בלילה), ולכן אם בדק בקנה של תרנגולת מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה ולמחר השכים ומצא בה ביצה - אסורה.

דף ז עמוד ב

- כולם מודים שחייב אכילת חמץ ושאור - בכזית.
- בית שמאי סוברים שחייב ביעור חמץ - בככותבת, וחייב ביעור שאור - בכזית, ובית הלל סוברים ששניהם בכזית.
- לדעת בית שמאי מותר לכתחילה לשחוט חיה ועוף ביום טוב, ובית הלל סוברים שלא ישחט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום.
- לדעת רבי זירא: השוחט - צריך שייתן עפר למטה ועפר למעלה.

ביצה דף ח

דף ח עמוד א

- החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה - פטור.
- "אפר כירה מוכן הוא (=אינו מוקצה)" - דין זה הוא רק אם הוסק מערב יום טוב, או אם הוסק ביום טוב ויש בו עדיין רמץ חם (=דאוי לצלות בו ביצה").
- הכניס עפר לגינתו או לחורבתו - מותר לכסות בו ביום טוב.
- מכניס אדם מלוא קופתו עפר ועושה בה כל צורכו ביום טוב, בתנאי שייחד לה קרן זוית.

דף ח עמוד ב

- **עשה דוחה לא תעשה - רק במקרים שההתרחשות של שניהם בו זמנית** (כמו מילה בצרעת או סדין בציצית, שבשעת המילה או לבישת הטלית נעקר הלאו ומתקיים העשה).
- אפר כירה - דעתו של אדם להשתמש בו ביום טוב לצורך שימוש ודאי ולא לצורך שימוש של דבר שספק אם יצטרך.
- הטעם לכך שכוי ששחטו ביום טוב לא מכסים את דמו - לדעת רבא: כי אפר כירה "אין דעתו לספק", ולדעת רמי בריה דרב ייבא: "גזרה משום התרת חלבו".
- אפילו שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמם זה בזה - אסור לכסות את הדם ביום טוב, אם אין יכול לכסותו בדקירה אחת.

ביצה דף ט

דף ט עמוד א

- גלגל עיסה ביום טוב - מותר להפריש חלתה ביום טוב, אך אם גלגל עיסה מערב יום טוב - נחלקו האמוראים אם מותר להפריש חלתה ביום טוב.
- לדעת בית שמאי: אין מוליכין את הסולם משובך לשובך ביום טוב, ולדעת בית הלל: מותר - ונחלקו הלישנות בגמרא אם המחלוקת היא דווקא ברשות הרבים או דווקא ברשות היחיד.
- לדעת רב: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים אסור.

דף ט עמוד ב

- לדעת רבי שמעון בן אלעזר: מודים בית שמאי ובית הלל שמותר להוליך את הסולם משובך לשובך ביום טוב, ומחלוקתם היא אם מותר להחזיר.
- מהמשנה בתחילת המסכת ("השוחט חיה ועוף ביום טוב בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה" וכו') משמע שלגבי שמחת יום טוב בית שמאי מקלים ובית הלל מחמירים, והגמרא מקשה בעמוד זה משתי משניות אחרות שמהן משמע להיפך, ומתרצת.

ביצה דף י

דף י עמוד א

- הגמרא ממשיכה להקשות (ולתרץ) משלוש משניות נוספות (בנוסף לשתיים שהובאו בעמוד הקודם) שמהן משמע שלגבי שמחת יום טוב בית שמאי מחמירים ובית הלל מקלים ובניגוד למשנה בתחילת המסכת ("השוחט חיה ועוף ביום טוב בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה" וכו') שממנה משמע להיפך.
- נטילת יונים ביום טוב כדי לשוחטן - לבית שמאי מותר רק אם ינענע אותן מערב יום טוב, ולבית הלל מספיק שיזמין בפיו.
- רב חנן בר אמי סובר שבית שמאי מחמירים רק ב"ברכה ראשונה".
- הגמרא מבררת מדוע לדעת בית הלל יש צורך שיאמר "זה וזה אני נוטל" ולא מספיק שיאמר "מכאן אני נוטל למחר".

דף י עמוד ב

- במשנה מובאים דינים של מקרים שונים בהם מצא ביום טוב יונים באופן שונה (בצבע / בכמות / במיקום) ממה שזימן מערב יום טוב, והגמרא דנה ומבארת דינים אלו.
- לדעת רבי חנינא: **רוב וקרוב - הלך אחר הרוב**.

ביצה דף יא

דף יא עמוד א

- "בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורין" - אביי מעמיד את דברי המשנה ב"דף", ורבא מעמיד את דברי המשנה ב"שני קנין זו למעלה מזו".
- גוזל עשוי לדדות רק עד חמישים אמה, ורק בתנאי שרואה את הקן שממנה יצא.
- בית שמאי ובית הלל נחלקו אם מותר ביום טוב ליטול את העלי כדי לקצב עליו בשר, אך מודים שאם כבר קצב עליו בשר שאסור לטלטלו כי נעשה כבר צורך יום טוב.
- בית שמאי אוסרים טרחה ביום טוב כאשר יש חשש שמא לאחר מכן יתחרט ואז יתברר שטרח לשווא.
- בית שמאי ובית הלל נחלקו אם מותר ביום טוב לתת את העור לפני הדורסן, אך מודים שמולחים עליו בשר לצלי (כי אין מולחים אותו יפה).
- אסור למלוח את החלבים ביום טוב, ולדעת רבי יהושע מותר לשוטחם ברוח על גבי יתדות (ונחלקו הלישנות בגמרא אם הלכה כמותו).

דף יא עמוד ב

- מולח אדם ביום טוב כמה חתיכות בשר בבת אחת אע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת.
- "רב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא" (לאחר שמלח זו לאוכלה היום אומר חברתה ערבה עלי לאוכלה היום וחוזר ומולחה).
- שלושה דברים התירו סופם (שאינו צורך יום טוב) משום תחילתם (שהוא צורך יום טוב): עור לפני הדורסן ותריסי חנויות

וחזרת רטיה במקדש (ולדעת רחבא: אף הפותח חביתו ומתחיל בעיסתו על גב הרגל לדעת רבי יהודה).

• בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה.

• רבי שמעון בן אלעזר חולק על המשנה וסובר שבית שמאי ובית הלל לא חולקים לגבי סילוק תריסין ביום טוב (וכולם מתירים) אלא נחלקו רק לגבי החזרתן.

”

מסכת ביעא

”המסכת הזאת קראוה האחרונים ביעא, מדמתחלת עם מלת ביצה. אמנם למה החליפו מלת ביצה שהוא לשון הקודש, שבה רוב לשון המשנה עם מלת ביעא ארמית, כבר כתב רמג”א [בא”ח ססקנ”ו], מדאל יוציא אדם דבר מגונה מפיו. ובעניי לא ידענא מי סני ביצה כדכתוב בספר אורייתא דמשה, מביעא ארמית שאין מה”ש מכירין אותה [שבת י”ב ב’]. או מי סני אות צ שרומזת לצדיק תמים [כשבת ק”ד א’], מע’ תלויה דמתלי תלי וקאי במלת רשע.

וברוך ה’ שהאיר עיני, מדאמרינן [סנהדרין ד”ה ב’], דתלמיד אחד דרש מי ביצים אינו מכשיר, וטעו דסברו שאמר דמי בצעים אינו מכשיר ונכשלו בזה [ועי’ תוס’ שם], ולהכי מדאירע כבר קלקול בזה לכן הנהיגו לומר בלשון חכמים ביעא במקום ביצה כדי שלא יכשלו עוד”.

(תפארת ישראל)

ביצה דף יב

דף יב עמוד א

- בית שמאי אוסרים להוציא לרשות הרבים ביום טוב דבר שאינו צורך אכילה (כגון: קטן, לולב, ספר תורה), ובית הלל מתירים.
- יסוד המחלוקת: בית שמאי סוברים שלא אומרים 'מתוך' (מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה גם שלא לצורך), ובית הלל סוברים שכן אומרים 'מתוך'.
- השוחט עולת נדבה ביום טוב - לוקה לדעת בית שמאי (כי לא אומרים מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה גם שלא לצורך).
- המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואכלו - לוקה חמש לדעת בית שמאי (משום: מבשל גיד, אוכל גיד, מבשל בשר בחלב, אוכל בשר בחלב, הבערה).

דף יב עמוד ב

- במשנה נאמר שלדעת בית שמאי אסור להוליך חלה ומתנות (זרוע לחיים וקיבה) לכהן ביום טוב, ובית הלל מתירים.
- בברייתא מובאות שלוש דעות שונות בנושא זה (ובנושא הולכת תרומה לכהן ביום טוב), והגמרא מבררת באריכות כאיזו דעה סוברת המשנה שלנו.
- הלכה כרבי יוסי שמותר להוליך מתנות ותרומה לכהן ביום טוב.
- מותר למלול מלילות ולפרוך קטניות ביום טוב (כי זו דישה כלאחר יד, ולא גזרו על כך ביום טוב).

ביצה דף יג

דף יג עמוד א

- הכניס לבית שיבולים לאוכלם מעט מעט על ידי מלילות - רבי מחייב בתרומה ורבי יוסי ברבי יהודה פוטר.
- אם הכניס לבית קטניות (בחבילות, כשהם קשורים יחדיו) - בגמרא מובאות שתי לישנות בדעת אביי: או שלדעת כולם חייב בתרומה או שלדעת כולם פטור.
- מעשר ראשון שהקדים להפריש אותו לפני תרומה גדולה - אסור באכילת עראי עד שיפריש ממנו תרומת מעשר (הואיל ויצא עליו שם מעשר).

דף יג עמוד ב

- כשם שתרומה גדולה אינה ניטלת אלא מן הגורן ומן היקב (לאחר שתוקנו לגמרי), כך תרומת מעשר אינה ניטלת אלא מן הגורן ומן היקב.
- לדעת אבא אלעזר בן גימל: כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה, כך תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה; אך לדעת חכמים: תרומת מעשר צריכה מדידה מדויקת.
- מעשר ראשון שהקדים להפריש אותו לפני תרומה גדולה בשיבולים - פטור מתרומה גדולה, אך אם הקדימו כשהתבואה כבר נמצאת בכרי - חייב.
- המקלף שעורים כדי לאוכלם וקיבצם בידו - חייב במעשר, אך לגבי שבת אין זה נחשב תולדה של דש (כי זו לא מלאכת מחשבת).

ביצה דף יד

דף יד עמוד א

- דיכת מלח ביום טוב לפי המשנה: צריך לדוך בשינוי (לדעת בית שמאי צריך שינוי רב, ולדעת בית הלל צריך שינוי מועט).
- דיכת מלח ביום טוב לדעת שמואל: לא צריך לדוך בשינוי (וכדעת בית הלל אליבא דרבי מאיר כמובא בברייתא), ולדעת רב אחא ברדלא: צריך בכל זאת שינוי מועט.
- "אין עושין טיסני ואין כותשין במכתשת" - בגמרא מובאות שתי דעות כיצד לפרש דברי ברייתא זו.

דף יד עמוד ב

- בביתו של מר שמואל היתה פריצות של עבדים.
- במשנה מובאות שלוש דעות לגבי אופן פעולת הברירה באוכל שמותר לעשות ביום טוב.
- במשנה מובאות שלוש דעות אלו סוגי מאכלים מותר לאדם לשלוח לחברו ביום טוב (ובלבד שלא ישלח בשורה של שלושה בני אדם).
- המשנה מפרטת אלו בגדים מותר לאדם לשלוח לחברו ביום טוב, והגמרא מבררת את הטעם.
- משום קהלא קדישא דבירושלים: אפילו עשר מצעות זו על גבי זו וכלאיים תחתיהם - אסור לישן עליהם.

ביצה דף טו

דף טו עמוד א

- סנדל המסומר ביום טוב: אסור לנעול אותו, אסור לשלוח אותו לחברו, מותר לטלטלו.
- מותר לשלוח לחברו תפילין ביום טוב (כי גם אם יניח אותן אין בכך איסור).
- הגמרא דנה ומפרטת מה יעשה מי שהיו תפילין בראשו ונכנסה שבת.

דף טו עמוד ב

- המשנה הראשונה בפרק שני, המתחיל בתחילת עמוד זה, עוסקת בעירובי תבשילין.
- לדעת שמואל: חכמים הסמיכו את המקור לעירובי תבשילין על הפסוק "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ", ולדעת הברייתא: חכמים הסמיכו על הפסוק "אֶת אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ אֶפֶס וְאֵת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בַשֶּׁלֶו".
- הסיבה שחכמים תיקנו שיהיה מותר לבשל מיום טוב לשבת רק באמצעות עירובי תבשילין – לדעת רבא: כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב, לדעת רב אשי: כדי שיאמרו אין אופים מיום טוב לשבת קל וחומר מיום טוב לחול.
- רבי אליעזר גער באנשים שעזבו באמצע הדרשה והלכו לבתיהם לאכול, מכיוון שהניחו חיי עולם לטובת חיי שעה.
- רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה, רבי יהושע אומר: חלקו, חציו לה' וחציו לכם.
- אמר להם הקב"ה לישראל: בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע.
- הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר (=אילן חשוב הוא).

ביצה דף טז

דף טז עמוד א

- כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת ימים טובים והוצאת בניו לתלמוד תורה שאם פחת פוחתים לו ואם הוסיף מוסיפים לו.
- אמרו עליו על שמאי הזקן: כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת - מצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה, אבל הלל הזקן מידה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים (בוטח שתזדמן לו נאה לשבת) שנאמר "בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם".
- הנותן מתנה לחברו (בדבר שאינו עשוי להתגלות מי נתן לו זאת) - צריך להודיעו על כך מראש (כדי שלא יתבייש לקבל זאת).
- אמר לו הקב"ה למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיע אותם.
- כל מצוות שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא, חוץ משבת שנתן להם בצנעא.
- נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו, שנאמר: "שֶׁבֶת וַיִּנָּפֶשׁ" - כיוון ששבת ווי אבדה נפש.
- לדעת אביי: לא עושים עירובי תבשילין בפת.
- עדשים שבשולי קדרה, שמנונית שעל גבי הסכין, דגים קטנים מלוחים - סומך עליהם משום עירובי תבשילין.

דף טז עמוד ב

- עירובי תבשילין - צריכין כזית בין לאחד בין למאה.
- עירובי תבשילין - צריכין דעת של המניח (שידע שלשם כך נעשו), אך לא של אלו שהניחו בעבורם.

- יום טוב שחל להיות בערב שבת - אין מערבין לא עירובי תחומין ולא עירובי חצרות, רבי אומר: מערבין עירובי חצרות אבל לא עירובי תחומין.

”

גם קלה וגם קשה

בזכות גודל חריפותו וחכמתו של הגאון הגדול ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל בעל "האורים ותומים", קנה לעצמו שם של "חכימא דיהודאי". עוד בהיותו צעיר לימים, התפרסם הילד יהונתן ונודע שמו ברבים כילד גאוני אשר הפליא את שומעיו בתפיסתו המהירה ובתשובותיו השנונות.

לימים, כששכר לו אביו תלמיד חכם שילמדו, שאל אביו את המלמד, כשהילד יהונתן ניצב לצידו וממתין לתחילת הלימודים: "איזו מסכת כוונתך ללמדו?" ענה לו המלמד: "מסכת ביצה". שאל אביו: "כלום אין מסכת ביצה קלה מידי לילד גאוני שכמותו?" שמע הילד את השאלה והשיב מיניה וביה: "ביצה יכולה להיות גם קלה [רכה] וגם קשה, ואין הדבר תלוי אלא באופן הכנתה".

(עלון מאורות הדף היומי)

ביצה דף יז

דף יז עמוד א

- יום טוב שחל להיות בשבת - להלכה: מתפלל שבע, מתחיל בשל שבת, אומר קדושת היום באמצע, וחותר 'מקדש השבת ישראל והזמנים'.
- שבת שחל להיות בראש חודש או בחולו של מועד - להלכה: ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו, ובמוספין מתחיל בשל שבת אומר קדושת היום באמצע וחותר 'מקדש השבת ישראל והזמנים / וראשי חודשים'.
- אם חלו שני ימים טובים ביום חמישי ושישי ושכח להניח עירוב ביום רביעי - לדעת רבא: יכול להניח עירובי תבשילין ביום חמישי וביום שישי על ידי תנאי, ולדעת רב: יכול אף להניח עירובי תחומין ביום חמישי וביום שישי על ידי תנאי.
- שני ימים טובים סמוכים זה לזה - הלכה כרבי שמעון בן אלעזר שניתן ביום טוב הראשון למלא את כל התנור פת ולאפות.
- מי שלא הניח עירובי תבשילין - הוא נאסר וקמחו נאסר (וצריך להקנות את קמחו לאחרים כדי שיהיה מותר להם לאפות).

דף יז עמוד ב

- מי שעבר ואפה (במזיד) ללא עירובי תבשילין - הגמרא הביאה חמש הוכחות להוכיח שאסור באכילה, אך דחתה את כל ההוכחות.
- הגמרא פוסקת שמספיק תבשיל אחד עבור עירובי תבשילין (כדעת בית הלל שבמשנה בתחילת הפרק, ולא כדעתו המובאת בברייתא). [אך להלכה מסקנת התוס' היא שצריך שני תבשילין - פת ותבשיל].
- אם התחיל לתקן ולאפות את עיסתו על ידי עירובי תבשילין ונאכל העירוב - ממשיר וגומר.

ביצה דף יח

דף יח עמוד א

- הטעם שלא מטבילים כלי טמא בשבת - רבה: גזרה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים, רב יוסף: גזרה משום סחיטה, רב ביבי: גזרה שמא ישהא, רבא: מפני שנראה כמתקן כלי.
- נידה שאין לה בגדים טהורים להחליף וללבוש אחר טבילתה ביום טוב - מערמת וטובלת בבגדיה.
- לאדם טמא מותר לטבול בשבת מפני שנראה כמיקר.

דף יח עמוד ב

- למסקנת הגמרא: רבא סובר את העיקרון של "הואיל".
- כל חייבי טבילות טובלין כדרך כן בתשעה באב בין ביום הכיפורים (אך כתב תוס' שבזמן הזה אין טובלין בימים אלו).
- הגמרא מבררת כדעת מי היא המשנה (שבדף הקודם) הסוברת ש"משיקין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין".



מיקום המסכת

הרמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשניות)
מבאר שמסכת סוכה קודמת ונלמדת
לפני מסכת ביצה בגלל ריבוי המצוות
שיש בסוכות.

ביצה דף יט

דף יט עמוד א

- בברייתא מובאת מחלוקת תנאים אם מותר להטביל כלי טמא בבין השמשות של יום חול, והגמרא מבררת באיזה מקרה בדיוק מדובר ומה טעם המחלוקת.
- לדעת עולא: בית שמאי ובית הלל נחלקו אם סומכים על שלמי חגיגה ביום טוב ואם מקריבים עולת ראייה ביום טוב, אך לדעת כולם לא מקריבים שלמים ועולות של נדרים ונדבות ביום טוב.
- הגמרא מקשה מברייתא בה נאמר שלדעת בית הלל מותר להקריב שלמים של נדרים ונדבות ביום טוב.

דף יט עמוד ב

- הגמרא מביאה מחלוקת תנאים נוספת אם מותר להקריב שלמים של נדרים ונדבות ביום טוב.
- אסור להקריב קורבן תודה ב"ד בניסן כי "אין מביאין קודשים לבית הפסול" (שממעט זמן אכילתו, שאינו יכול לאכול חמץ אלא עד ארבע שעות, ומתוך כך חמץ שבה בא לידי נותר).
- נחלקו התנאים מתי עובר על בל תאחר: אחרי שעוברים שלושה רגלים אפילו שלא כסדרן / אחרי שעוברים שלושה רגלים כסדרן / אחרי שעובר חג הסוכות.
- כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.

ביצה דף כ

דף כ עמוד א

- האומר "הרי עלי תודה ואצא בה ידי חגיגה" / "הריני נזיר ואגלח ממעות מעשר שני" - נדור ואינו יוצא / נזיר ואינו מגלח.
- בברייתא לומדים מהפסוק "וַיִּקְרַב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂה כַּמִּשְׁפָּט" שכשם שעולת נדבה טעונה סמיכה כך גם עולת חובה טעונה סמיכה. (והגמרא מבררת כדעת מי ברייתא זו).
- יש מחלוקת בין הברייתות בנוגע לשיטת בית שמאי בנוגע לשלמי חובה - (1) צריך סמיכה, אך לא צריך "תיכף לסמיכה שחיטה". (2) לא צריך סמיכה, אך בדבר הטעון סמיכה צריך "תיכף לסמיכה שחיטה". (ולדעת בית הלל: צריך סמיכה וצריך "תיכף לסמיכה שחיטה").
- בבא בן בוטא - מתלמידי שמאי.

דף כ עמוד ב

- "אותו היום גברה ידן של בית הלל וקבעו הלכה כמותן (שמקריבים עולת ראייה ביום טוב) ולא היה שם אדם שערער בדבר כלום".
- תלמיד חכם שאמר לו חברו דבר של ריב, לא ישיב לו באמירה יותר חריפה מכפי שהלה אמר לו.
- הדעה הסוברת שנדרים ונדבות לא קרבין ביום טוב - סוברת שכך הוא הדין מהתורה (ולא מגזרת חכמים שמא ישהה).
- לדעה הסוברת שנדרים ונדבות לא קרבין ביום טוב, אם עבר ושחט - לדעת רבא: זורק את הדם על מנת להתיר בשר באכילה, לדעת רבה בר רב הונא: זורק את הדם על מנת להקטיר אימורין לערב.

ביצה דף כא

דף כא עמוד א

- בהמה שהיא חציה של נוכרי וחציה של ישראל - מותר לשחוט ביום טוב (כי אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה).
- עיסה שהיא חציה של נוכרי וחציה של ישראל - אסור לאפות אותה ביום טוב לדעת רב חסדא (כיוון שיכול הישראל לחלקה בזמן לישה ולאפות רק את החלק שלו). [ורב הונא מתיר - לפי ביאור רש"י].
- האופה מיום טוב לחול - נחלקו רב חסדא ורבה אם לוקה או לא.

דף כא עמוד ב

- **נחלקו התנאים אם הותרה מלאכת אוכל נפש עבור הכנת מזון לכלבים.**
- לדעת שמואל: עושה אדם כל צורכו בפת (ומטלטל על ידי הפת ולא חוששים לבזיון אוכלים).
- לדעת רבי יהושע בן לוי: אין מזמנין את הנוכרי ביום טוב גזרה שמא ירבה בשבילו.
- לדעת בית הלל: מותר להחם ביום טוב חמין לרגליו (אף אם אינן ראויין לשתייה) וכן מותר לעשות מדורה ולהתחמם כנגדה, ולדעת בית שמאי: אסור.

ביצה דף כב

דף כב עמוד א

- הגמרא (מסוף העמוד הקודם) מביאה שלוש אפשרויות לבאר את דעת בית שמאי במשנה שאמרו ש"אין טומנין את החמין לכתחילה ביום טוב".
- מי שלא הניח עירובי תבשילין - אופין לו פת אחת וטומנין לו קדרה אחת ומדליקין לו את הנר ומחמין לו קיתון אחד, ויש אומרים: אף צולין לו דג קטן.
- לדעת בית הלל: אין בניין בכלים ואין סתירה בכלים, ובית שמאי חולקים.
- לדעת חכמים: אסור לכבות את הדלקה ביום טוב עבור צורך הנאה ביום טוב או כאשר יש רק איבוד ממון (ולא סכנת נפשות), ורבי יהודה מתיר.
- כל צורכי חולה עושים על ידי נוכרי בשבת.

דף כב עמוד ב

- **מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר.**
- לדעת בית שמאי: אין אופים פת מרובה ביום טוב (כי זו טרחה יתירה), ולדעת בית הלל: מותר (כי הפת נאפית יפה כשהתנור מלא).
- נחלקו התנאים אם מותר ביום טוב להניח לבונה על גבי גחלים על מנת להריח, אך אם נותן את המחתה עם הלבונה והגחלים תחת הבגדים כדי להכניס בהם ריח לדעת כולם אסור.
- לעשן פירות בעשן בשמים ביום טוב כדי לקלוט טעם הבושם - נחלקו האמוראים אם מותר או אסור.

ביצה דף כג

דף כג עמוד א

- אסור ביום טוב לכפות כוס מבושמת על השיראים של מלבוש להכניס בהן ריח הבושם שבכוס, כי "מוליד ריח" בשיראים.
- רב גביהא מבי כתיל דרש ש"קטורא - שרי", והגמרא מבררת את כוונתו ואת טעם ההיתר.
- במשנה נאמר שפירתו של רבי אלעזר בן עזריה נהגה לצאת בשבת לרשות הרבים ברצועה שבין קרניה - אך הגמרא מבארת שלמעשה זו היתה הפרה של שכנתו אך בגלל שהוא לא מיחה בה נקראת על שמו.
- במשנה מובאת מחלוקת לגבי דין קירוד וקרצוף בהמה ביום טוב, והגמרא מבארת במה המדובר ואת טעמי המחלוקת.

דף כג עמוד ב

- עגלה של קטן - טמאה מדרס (כי מיוחדת לישיבה), וניטלת בשבת (כי תורת כלי עליה), ונחלקו התנאים (בדעת רבי יהודה) אם מותר לגרור אותה על גבי הקרקע.
- המשנה הראשונה בפרק שלישי, המתחיל בעמוד זה, עוסקת בדיון צידה ביום טוב.
- אין צדים דגים ביום טוב (למרות שהותרה מלאכה ביום טוב לצורך אוכל נפש - צידה אסורה, כי אפשר היה לצוד מבעוד יום ולהניח במצודתו במים ולמחר יטלו - רש"י), ואין נותנים לפניהם מזונות.



תוספות על מסכת ביצה

המגיני שלמה (לג ע"ב) כתב
שדברי התוספות במסכת זו באים
ומעורבים מפירושים אחרים,
והרבה דברים לא יצאו מפיהם.

והמהר"ם מלובלין (זו ע"ב) כתב
שכל לשון התוספות במסכת זו
מגומגם ואינו מדוקדק.

והחת"ס (יב ע"ב) כתב
שידוע שתוספות של מסכת ביצה
אינם אותם תוספות הקדמונים
שהוציאו מהם פסקי תוספות.

ביצה דף כד

דף כד עמוד א

- הגמרא מקשה ממשנה במסכת שבת על המשנה בתחילת הפרק בנוגע לדין צידת חיה ועוף מן הביבירין ביום טוב, ודנה בכך ומתמצת.
- ציפור דרור נקראת בשם זה כי היא דרה בבית כבשדה (שיודעת להישמט בזויות הבית לכל צד, ולכן נקראת דרור על שם דירה שדרה בכל מקום).
- **"גמרא גמור זמורתא תהא?!"** - משל שוטים הוא: גמרא גמור, אומר לתלמיד שוטה למוד הן אמת הן שבוש ויהא לך לזמר ושיר? וכי לימוד הגמרא הוא כמין זמר שאדם מזמר בינו לבין עצמו כפי שמזדמן בפיו אף ללא צורך והבנה?!
- הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שאסור לצוד ביום טוב דבר המחוסר צידה, והגמרא מבררת מהו דבר "המחוסר צידה".
- לדעת ת"ק (וכך הלכה): ספק מוכן - אסור, ולדעת רבן גמליאל: ספק מוכן - מותר.

דף כד עמוד ב

- נחלקו האמוראים בדעת רבן גמליאל (הסובר שספק מוכן מותר) אם מותר רק בטלטול או אף באכילה.
- **לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת.**
- נוכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב - אם יש מאותו המין במחובר: אסור, ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו; ואם אין מאותו המין במחובר: תוך התחום מותר, חוץ לתחום אסור; והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר.

ביצה דף כה

דף כה עמוד א

- הסוכר אמת המים מערב יום טוב ולמחר השכים ומצא בה דגים – מותרים.
- נחלקו האמוראים אם "חיה שקננה בפרדס (מקום המשתמר ואין הולד יוצא שאינו יכול לברוח וקל לצודו)" צריכה זימון (לפני יום טוב) או לא.
- לימדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט וניתוח (שלא ייראה כרעבתן).

דף כה עמוד ב

- השותה כוסו בבת אחת – הרי זה גרגרן, שנים – דרך ארץ, שלושה – מגסי הרוח.
- מפני מה ניתנה תורה לישראל? – מפני שהם עזים.
- אלמלא ניתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולים לעמוד בפניהם.
- שלושה עזים הם: ישראל באומות כלב בחיות תרנגול בעופות, ויש אומרים: אף עז בבהמה דקה, ויש אומרים: אף צלף באילנות.
- אין הסומא יוצא ביום טוב במקלו, ולא הרועה בתרמילו, ואין יוצאים בכסא, אחד האיש ואחד האשה.

ביצה דף כו

דף כו עמוד א

- העמוד כולו עוסק בדינו של בכור שנפל לבור אם מותר להעלות ולשחוט אותו ביום טוב.
- לדעת רבי שמעון אסור לראות מומים (מומי בכור) ביום טוב (כי זה כמו לשבת ולדון דין, והרי אסור לדון ביום טוב), ורבי יהודה מתיר.
- "רבי יהודה" המוזכר במשנתנו הוא "רבי יהודה בר אלעאי", ו"רבי יהודה הנשיא" המוזכר בברייתא הוא "רבי". (רש"י)

דף כו עמוד ב

- למסקנת הגמרא: בכור שנולד ביום טוב ומומו עמו - לכתחילה אסור לבדוק את מומו כדי להתירו באכילה (ולא כסוברים שמותר אף לכתחילה).
- אדא בר אוכמי היה חכם אחד שהיו מכירים בו שהיה גורס משניות ומשכח ומשבשן. (רש"י)
- בגמרא הובאו שתי מסורות בדעת רבא אם לדעתו יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת.
- מוקצה (גרוגרות וצמוקין) שיבש מבעוד יום - מותר אף אם הבעלים גילו את זה רק למחרת.

ביצה דף כז

דף כז עמוד א

- בדבר 'שגמרו בידי אדם' - אין מוקצה לחצי שבת (בגלל שבידו לתקנו בו ביום לא מקצה אותו מדעתו מפני דחייתו), וכל התלבטות הגמרא (אם יש מוקצה לחצי שבת או לא) היא בדבר 'שגמרו בידי שמים'.
- במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון - הלכה כרבי יהודה, אך אעפ"כ בסוגייתנו פסקו כרבי שמעון שאין רואים מומים ביום טוב.
- השוחט את הבכור ורק אח"כ הראה את מומו לחכם - במום שבגוף: רבי יהודה מתיר ורבי מאיר אוסר, במום שמשנתנה לאחר מיתה: לדעת כולם אסור.

דף כז עמוד ב

- אסור להטיל מום בבכור (ובקורבנות) ואף לא בדרך של 'גרמא'.
- הגמרא מבררת כדעת מי המשנה שאמרה "בהמה שמתה ביום טוב לא יזיזנה ממקומה" ובאיזה מקרה מדובר.
- נחלקו האמוראים אם לדעת רבי שמעון אין דין מוקצה גם בבעלי חיים (שהיו בריאים בכניסת שבת/יום טוב) שמתו במהלך שבת/יום טוב.
- אסור לבני חבורה להימנות יחד על בהמה (לפסוק את דמיה עם הטבח) ביום טוב.

ביצה דף כח

דף כח עמוד א

- לטבח אומן שיודע לכוון משקל בידיו אסור לשקול בשר ביד ביום טוב.
- לטבח אומן אסור לשקול בשר במים ביום טוב (באמצעות השנתות שבכלי).
- אסור לעשות ביום טוב בית יד בבשר (נקב לאחוז בו) באמצעות סכין.
- רבי יהושע מקל יותר מהתנאים שבמשנה, ומתיר לשקול ביום טוב מנה בשר כנגד מנה בשר, אפילו שכך דרך כל החולקים ביום חול.
- בגמרא מובאות שיטות שונות בנוגע לאופן השחזת הסכין המותרת והאסורה ביום טוב.

דף כח עמוד ב

- הטילו חכמים על הטבחים להראות סכין לחכם קודם שחיטה - ונחלקו האמוראים אם מותר להראות את הסכין לחכם ביום טוב.
- רבי יהודה מתיר לעשות ביום טוב מלאכות אף עבור מכשירי אוכל נפש, בתנאי שלא היה יכול לעשות זאת לפני יום טוב.
- נחלקו האמוראים אם מותר לטלטל ביום טוב את השיכוד לאחר שצלו בו כבר את הבשר.



לימוד המסכת בערב סוכות

בספר מועד לכל חי (כ/א)
הביא שראוי ונכון בערב חג הסוכות
שיתקבצו עשרה תלמידי חכמים
בבית הכנסת וילמדו בעד אנשי
העיר סדר קורבנות, דהיינו פרשות
ויקרא-צו, ומסכת חגיגה
ומסכת יום טוב.

ביצה דף כט

דף כט עמוד א

- תנא קמא ורבי יהודה נחלקו במשנה באיזה אופן מותר לבקש מחברו שימלא לו כלי ביום טוב - ובגמרא מובאת מחלוקת אמוראים כיצד לבאר את מחלוקתם.
- **גזל ואינו יודע ממי גזל (ולכן לא יודע למי להחזיר את הגזלה) - יעשה בהם צורכי רבים (כגון: בורות שיחין ומערות).**
- מותר לנחתום למדוד ביום טוב תבלין ולתת לתוך קדרתו - כדי שלא יקדיח תבשילו.
- מותר לאשה למדוד ביום טוב את כמות הקמח לפני שנותנת לתוך עיסתה, כדי שתיטול חלה בעין יפה, אך לדעת שמואל אמנם כך היא הלכה אך אין מורין כן למי שבא לשאול.

דף כט עמוד ב

- קמח שנזפה לפני יום טוב ובא ביום טוב לנפות אותו פעם שניה - נחלקו התנאים אם אף ניפוי כזה אסור ביום טוב.
- מותר ללכת ביום טוב לחנווני ולבקש ממנו ביצים ואגוזים במניין, שכן דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו.
- המשנה הראשונה **בפרק רביעי**, המתחיל בעמוד זה, מפרטת דברים שאין לעשותם ביום טוב כדרך שעושה אותם בחול אלא עליו לעשותם בשינוי.

ביצה דף ל

דף ל עמוד א

- משא שאדם צריך לשאת ביום טוב לצורך יום טוב - ישנה את אופן הנשיאה להקל, אך אם אי אפשר לשנות הרי שמותר גם בדרך הרגילה.
- בסוגיה הוזכרו כמה איסורים (כולל איסור תורה) שלא מוחים בידי העוברים על כך, בגלל העיקרון של **"הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין"**.
- "ומתחילין בערימת התבן אבל לא בעצים שבמוקצה" - הגמרא מביאה שתי אפשרויות כיצד לבאר את דברי המשנה הללו ואם להעמיד את המשנה כדעת רבי שמעון או כדעת רבי יהודה.

דף ל עמוד ב

- במשנה נאמר: "אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה", ונחלקו האמוראים בביאור הסיפא של המשנה אם הכוונה היא לסמוך לדפנות או שהכוונה היא לחבילות של קנים שנתנם על הסכך.
- אסור ליטול מהסכך של סוכה ביום טוב (פסח, שבועות וכו') - בגלל איסור סתירת אוהל.
- עצי סוכה (של חג סוכות) - אסורים לשימוש בכל שבעת ימי סוכות.
- אסור להשתמש בקישוטים של הסוכה עד לאחר סוכות - אך מותר אם התנה מראש (על ידי שאמר: "איני בודל מהם כל בין השמשות").
- הפריש שבעה אתרוגים לשבעת ימי סוכות - לדעת רב: כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר, לדעת רב אסי: כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה למחר.

ביצה דף לא

דף לא עמוד א

- שמואל סובר שמותר להביא ביום טוב עצים רק "מן המכונסין שבקרפף" (ורק במקרה זה אין איסור מוקצה - רש"י) - ובניגוד לדעה המובאת במשנה שהיא דעת יחיד (ולדעתה מותר להביא עצים "מן השדה מן המכונס, ומן הקרפף אפילו מן המפוזר").
- רבי ירמיה פסק כרבי יוסי שהגדרת "קרפף" היא: (1) הסמוך לעיר, (2) אף הרחוק מן העיר (בתוך תחום שבת) אם נעול במפתח.

דף לא עמוד ב

- מותר לבקע ביום טוב רק קורה שנשברה מערב יום טוב (ולכן איננה מוקצה), ומותר לבקע רק באמצעות קופיץ (שאינו כלי אומן).
- במשנה נאמר: "בית שהוא מלא פירות ונפחת - נוטל ממקום הפחת, רבי מאיר אומר אף פוחת לכתחילה ונוטל", והגמרא מעמידה את המשנה באבנים המסודרות בלא טיט וביום טוב.
- לבנים שנשתיירו מבניין - מותר לטלטלם ביום טוב, מפני שכעת עומדים לצורך שכיבה ולא לצורך בניין ולכן אינם מוקצים, אלא אם כן סדרם זו על זו ובכך גילה דעתו שמקצם לבניין.

ביצה דף לב

דף לב עמוד א

- רבי נחמיה מחמיר מכולם וסובר שמותר ליטול כלי בשבת רק לצורך התשמיש שהוא מיוחד לו (ונחלקו התנאים אם החמיר כך גם ביום טוב).
- במשנה מכורטים שלושה דברים שאסור לעשות ביום טוב מכני תיקון כלי: לפחות את הנר, לעשות פחמין, לחתוך את הפתילה.
- התנאים נחלקו אם מותר לעשות "אלפסין חרניות" ביום טוב.

דף לב עמוד ב

- מותר להסיר ביום טוב את הפחם המחשיך את אור הנר.
- פתילה - אין גודלין אותה לכתחילה ביום טוב, אין מהבהבין אותה באור, אין חותכין אותה לשנים, ממעכה ביד (ולא בכלי), שורה אותה בשמן, חותכה באור בפי שתי נרות.
- העשירים שבבל - יורדי גיהנום הם.
- כל המרחם על הבריות - בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו.
- המצפה על שולחן אחרים - עולם חשך כנגדו.
- שלושה חייהם אינם חיים: המצפה לשולחן חברו, מי שאשתו מושלת עליו, מי שיסורים מושלים בגופו, ויש אומרים: אך מי שאין לו אלא חלוק אחד.
- לא גורפים תנור וכיריים ביום טוב, אך אם אי אפשר לאפות אלא אם כן גורפו - מותר.
- חכמים גזרו על בניין עראי משום בניין קבע, למעט מקום שיש בכך צורך עבור כבוד האדם.

ביצה דף לג

דף לג עמוד א

- נחלקו התנאים אם מותר ביום טוב להנהיג במקל את הבהמה.
- ענף עץ שהוא חד כקוץ - נחלקו האמוראים אם מותר לטלטלו ביום טוב, ונחלקו הלישנות בגמרא אם המחלוקת היא בענף עץ יבש או רטוב.
- דרש רבא ש"אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מהן אוד ואוד שנשבר אסור להסיקו ביום טוב" (והטעם הוא כי רבא פסק כרבי יהודה שיש איסור מוקצה).

דף לג עמוד ב

- מותר לקטום עלים רכים ביום טוב כדי לחצוץ שיניו או כדי להריח.
- מותר לאסוף ביום טוב קסמין מן החצר ולהדליק, כי כל מה שבחצר מוכן הוא ולא מוקצה, ונחלקו התנאים אם מותר לצבור את הקסמין בערימות.
- אסור להוציא את האור ביום טוב מן העצים / האבנים / העפר / המים - משום איסור מוליד.

ביצה דף לד

דף לד עמוד א

- כאשר בשבת אחד מביא את האור תחילה ואחד מביא את העצים ואחד שופת את הקדרה ואחד מביא את המים ואחד נותן בתוכו תבלין ואחד מגיס - כולם חייבים; אך אם הביא את האש לאחר כל המעשים הללו - הרי שרק המביא את האש חייב.
- מותר לטלטל בחצר בשבת תנור וכיריים אפילו חדשים.
- אסור לאפות ביום טוב בפורני חדשה (=תנור גדול) שמא תיפחת ונמצא שטרח שלא לצורך.

דף לד עמוד ב

- חצר קובעת למעשר בדבר שנגמרה מלאכתו, אך לא בדבר שלא נגמרה מלאכתו.
- שבת קובעת למעשר (אף בלא בלא ראיית פני הבית) בדבר שנגמרה מלאכתו, ולדעת רב נחמן קובעת גם בדבר שלא נגמרה מלאכתו.
- טבל מוכן הוא אצל שבת (ואיננו מוקצה).



ביצה דף לה

דף לה עמוד א

- רבי אליעזר וחכמים נחלקו אם תרומה קובעת למעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו.
- לדעת רבי יוחנן: שבת, תרומה, חצר ומקח, לא קובעים למעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו (בניגוד לדעת רב נחמן שבעמוד הקודם הסובר ששבת כן קובעת למעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו).

דף לה עמוד ב

- **רוב עמי הארץ מעשרין הן.**
- הלוקח מעם הארץ - מעשרן דמאי, ואפילו אם מדובר בדבר שלא נגמרה מלאכתו.
- במשנה הראשונה **בפרק חמישי**, המתחיל בעמוד זה, נאמר כך: "משילין פירות דרך ארובה ביום טוב אבל לא בשבת (משום טרחה)", והגמרא מסתפקת מה היא כמות הפירות שמותר להשיל ביום טוב.
- משילין, משחילין, משירין, משחירין, מנשירין - המשמעות של כל המילים הללו היא אותה המשמעות (וכולם לשון השפלה הם).

ביצה דף לו

דף לו עמוד א

- הגמרא מסתפקת בכמה דינים בהשוואה בין שבת ליום טוב.
- לדעת רבי יצחק: אין לטלטל כלי בשבת אלא רק לצורך דבר הניטל בשבת.
- הגמרא הקשתה משש משניות וברייתות שמהן משמע בניגוד לדברי רבי יצחק, ותירצה את כל הקושיות הללו.
- רבי שמעון סובר, שדבר שאין מתכוון מותר בשבת, אך הוא מודה ב"פסיק רישיה ולא ימות" שחייב.

דף לו עמוד ב

- מותר לתת כלי תחת הדלף בשבת, ואם נתמלא הכלי שופך לחוץ ויחזירנו למקומו תחת הדלף.
- אביי סובר שאין עושים גרף של רעי לכתחילה.
- מותר להוציא בשבת גרף של רעי לאשפה (ואף מותר להוציא את הרעי לבדו ללא הגרף).
- במשנה מובאים ארבעה עשר דברים שחכמים אסרו לעשות ביום טוב ובשבת (ונקראים: "שבות").
- דוגמאות לאיסורי שבות: אסור לעלות באילן – גזרה שמא יתלוש, לא רוכבין על גבי בהמה – גזרה שמא יחתוך זמורה, לא שטין על פני המים – גזרה שמא יעשה חבית של שייטין, לא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין – גזרה שמא יתקן כלי שיר.

ביצה דף לז

דף לז עמוד א

- אסור לדון, לקדש אשה, לחלוץ ולייבם, ביום טוב ובשבת - גזרה שמא יכתוב.
- אסור להקדיש, להעריך ולהחרים, ביום טוב ובשבת - גזרה משום מקח וממכר.
- לדעת בית הלל: מותר להשיל פירות דרך ארובה ביום טוב אבל לא בשבת, ולדעת בית שמאי: אסור גם ביום טוב.

דף לז עמוד ב

- המוסר את בהמתו לרועה, אע"פ שלא מסרה לו אלא ביום טוב - אם יש רק רועה אחד בעיר, מותר להוליך את הבהמה ביום טוב רק למקום שמותר לרועה ללכת; אם יש שני רועים בעיר, מותר להוליך את הבהמה ביום טוב רק למקום שמותר לבעלים ללכת.
- שני אנשים שקנו חבית בערב יום טוב על דעת לחלק אותה ביניהם ביום טוב - נחלקו רב ושמואל אם מותר ביום טוב לכל אחד להוליך את החלק שלו רק לתחום המשותף של שניהם, או שכל אחד רשאי להוליך את החלק שלו למקום שמותר לו ללכת.
- שני אנשים שקנו בהמה בערב יום טוב על דעת לחלק אותה ביניהם ביום טוב - לדעת רב ושמואל מותר ביום טוב לכל אחד להוליך את החלק שלו רק לתחום המשותף של שניהם. (ורב כהנא ורב אסי הקשו על דעתו של רב).



59 דפי גמרא

במסכת ביצה שבדפוס שונצינו
יש 59 דפי גמרא במקום 39 דפי
גמרא שבדפוס וילנא.

ביצה דף לח

דף לח עמוד א

- לדעת רבי אושעיא: "אין ברירה" בדיני דאורייתא, אך "יש ברירה" בדיני דרבנן.
- שור של פטם - הרי הוא כרגלי כל אדם, שור של רועה - הרי הוא כרגלי אותה העיר.
- השואל כלי מחברו מערב יום טוב - אך על פי שלא נתנו לו אלא ביום טוב, הרי הוא כרגלי השואל.
- השואל כלי מחברו ביום טוב - אך על פי שרגיל לשאול ממנו, הרי הוא כרגלי המשאיל.

דף לח עמוד ב

- במשנה (בדף הקודם) נאמר: "האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה הרי אלו כרגלי שתיהן", והגמרא מבררת לאורך העמוד כולו (ועד תחילת העמוד הבא) את הטעם לכך שהם לא בטלים בעיסה.
- מין בשאינו מינו - בטל; מין במינו - לדעת רבי יהודה לא בטל, ולדעת חכמים בטל.
- הבורר צרורות מגורנו של חברו - חייב לשלם לו דמי חיטים.
- נבלה בטלה בשחווטה, לפי שאי אפשר לשחווטה שתיעשה נבלה; שחווטה אינה בטלה בנבלה, לפי שאפשר לנבלה שתיעשה שחווטה.
- חפצי הפקר - קונים שביתה (והמוצאם מוליקם ממקום מציאתם אלפיים אמה לכל רוח).

ביצה דף לט

דף לט עמוד א

- לעניין תחום שבת: הגחלת - כרגלי הבעלים, ושלהבת - בכל מקום.
- גחלת של הקדש - מועלים בה, ושלהבת - לא נהנים ולא מועלים.
- גחלת של עבודה זרה - אסורה, ושלהבת - מותרת.
- המוציא גחלת לרשות הרבים חייב, והמוציא שלהבת לרשות הרבים פטור (כאשר נפח וניתק את השלהבת והפריחה לרשות הרבים).
- המודר הנאה מחברו - אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו.
- בור של יחיד - כרגלי היחיד, אם המים מכונסים בבור (ולא נעים ונדים).
- בור של עולי בבל - כרגלי הממלא, אך אם מילא לצורך חברו - לדעת רב נחמן: כרגלי מי שנתמלאו לו, לדעת רב ששת: כרגלי הממלא.

דף לט עמוד ב

- הגמרא מקשה על ההסבר שרב נחמן ורב ששת נחלקו אם מעמדו של בור של עולי בבל הוא כבור שותפים או כבור הפקר.
- שותפים חייבים ב"קלבון" (מעה קטנה) בזמן נתינת מחצית השקל.
- עדר של שותפים - הוולדות פטורים ממעשר בהמה.
- למסקנת הגמרא: רב נחמן סובר ש"אין ברירה".
- למסקנת הגמרא: מחלוקת רב נחמן ורב ששת היא מה דינו של המגביה מציאה לחברו (האם קנה או לא). [רש"י ותוס' ביארו מחלוקת זו בכמה אופנים].

ביצה דף מ

דף מ עמוד א

- המפקיד פירות אצל חברו - רב ושמואל נחלקו האם התחום של הפירות הוא כרגלי מי שהפקידו אצלו או כרגלי המפקיד.
- המפקיד פירות אצל חברו וייחד לו חברו קרן זוית - לדעת כולם התחום של הפירות הוא כרגלי המפקיד.
- רב הונא היה תלמיד של רב.
- בשר שנתעלם מן העין - אסור. (רש"י)
- המשנה השמיעה לנו בדרך אגב שמומלץ להשקות את הבהמה לפני השחיטה כדי שיהיה נוח להפשיט ממנה את העור.
- ת"ק ורבי נחלקו (בברייתא) מה הם ה"מדבריות" (שאסור לשחוט ביום טוב, משום מוקצה) ומה הם ה"בייתות" (שמותר לשחוט ביום טוב).

דף מ עמוד ב

- הגמרא מעלה שתי אפשרויות - או שרבי סובר שאין מוקצה חוץ מגרורות וצימוקים בלבד (כרבי שמעון), או שסובר שיש מוקצה.
- הגמרא מעלה שלוש אפשרויות ליישוב הסתירה בדעת רבי בין דבריו בברייתא (שיש מוקצה) לבין דבריו לבנו (שאינן מוקצה חוץ מגרורות וצימוקים).

הדרך עלך מסכת ביצה

המסרון היומי



נקודות נבחרות
מהדף היומי

מסכת ראש השנה



ראש השנה למעשר כספים

בנוסף לראשי השנים המוזכרים
במשנה בתחילת המסכת, כתב
בשו"ת חוות יאיר (סימן רכד),
שמן הנכון לקבוע את ערב ראש
השנה, לזמן עריכת החשבון למעשר
כספים, מפני שבאחד בתשרי
מזונותיו של אדם נקצבים.

ראש השנה דף ב

דף ב עמוד א

- מסכת ראש השנה עוסקת בדיני קידוש החודש (בשני הפרקים הראשונים) ובהלכות תקיעת שופר ותפילה בראש השנה (בשני הפרקים האחרונים).
- **ארבעה ראשי שנים הם:** א' ניסן - למלכים ולרגלים, א' אלול - למעשר בהמה (לדעת רבי אלעזר ורבי שמעון: א' תשרי), א' תשרי - לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות, א' שבט (לדעת בית שמאי) / ט"ו שבט (לדעת בית הלל) - לאילן.
- הטעם שנקבע יום מיוחד למניין המלכים הוא כדי להבחין איזה שטר חוב מוקדם להלוואה ואיזה מאוחר.
- שטרי חוב המוקדמים - פסולים, והמאוחרים - כשרים.

דף ב עמוד ב

- המועד הקובע את מניין שנות המלך (לעניין שנות המלכים המצוינות בשטרות) הוא המועד בו החל המלך למלוך בפועל, ולא המועד בו תכננו וקבעו להמליכו.
- בשנה בה מת המלך הקודם והתמנה מלך חדש - ניתן לכתוב בשטר את מניין שנות המלך המת או שנה ראשונה למלך החדש.
- **יום אחד בשנה חשוב שנה** - דין זה הוא גם בסוף שנה וגם בתחילת שנה.
- רבי יוחנן למד שאין מונים למלכים אלא מניסן מכך שיש היקש בפסוק (בספר מלכים) בין מלכות שלמה ליציאת מצרים (ולומדים מכך ש"מה יציאת מצרים מניסן אף מלכות שלמה מניסן").

ראש השנה דף ג

דף ג עמוד א

- "וַיִּשְׁמַע הַכִּנְעָנִי מֶלֶךְ עָרֹד" - מה שמועה שמע? שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור ניתנה רשות להילחם בישראל.
- למילה "כי" במקרא יש ארבע משמעויות אפשריות: אי (אם/כאשר/אשר), דילמא (שמא), אלא, דהא (שהרי).
- הוא סיחון הוא ערד הוא כנען: (1) סיחון - שדומה לסייח במדבר, כנען - על שם מלכותו, ומה שמו - ערד שמו. (2) ערד - שדומה לערוד במדבר, כנען - על שם מלכותו, ומה שמו - סיחון שמו.
- הגמרא מוכיחה שליציאת מצרים מונים מחודש ניסן.
- רב חסדא מחדש שלמלכי ישראל מונים מחודש ניסן, אבל למלכי אומות העולם מונים מחודש תשרי.

דף ג עמוד ב

- דברים שאמר חנני לנחמיה בכסלו, אמרן נחמיה למלך בניסן.
- כורש מלך כשר היה (בתחילה) לפיכך מנו לו כמלכי ישראל (מחודש ניסן), אך לאחר שהחמיץ (נעשה רשע) מנו לו כמלכי אומות העולם (מחודש תשרי).
- הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא: כורש - שמלך כשר היה, ארתחשסתא - על שם מלכותו, ומה שמו - דריוש שמו.

ראש השנה דף ד

דף ד עמוד א

- הגמרא מביאה ארבעה מקורות לכך שכורש החמיץ (נעשה רשע) [ולמסקנת הגמרא: המקור הרביעי אינו מוכיח זאת בוודאות].
- **האומר "סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא" - הרי זה צדיק גמור** (בישראל, אך לא בעובדי כוכבים).
- במשנה (בתחילת המסכת) נאמר שבאחד בניסן ראש השנה לרגלים, ורב חסדא מבאר שהכוונה היא לכך שרגל שהוא בחודש הנכנס באחד בניסן הוא ראש השנה לרגלים.

דף ד עמוד ב

- בברייתא מובאות חמש שיטות תנאים מתי עוברים על בל תאחר (והגמרא מבארת את המקור מהפסוקים לשיטות השונות) - לדעת ת"ק: לאחר שעוברים שלושה רגלים, לדעת רבי שמעון: לאחר שעוברים שלושה רגלים כסדרן וחג המצות תחילה, לדעת רבי מאיר: לאחר שעובר רגל אחד, לדעת רבי אליעזר בן יעקב: לאחר שעוברים שני רגלים, לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון: לאחר שעובר חג סוכות.
- לחג שבועות יש תשלומין כל שבעה.
- שמיני עצרת - רגל בפני עצמו לעניין כז"ר קש"ב (פייס, זמן, רגל, קורבן, שירה, ברכה), אך לא לעניין תשלומין.
- **תפשת מרובה - לא תפשת, תפשת מועט - תפשת.**



סדר המסכתות

סדר המסכתות אצל הרי"ף הוא:
ראש השנה, יומא, סוכה, ובניגוד
לסדר המסכתות שלנו בו מסכת
ראש השנה באה רק לאחר מסכתות
יומא סוכה וביצה.

ראש השנה דף ה

דף ה עמוד א

- המקור לכך שחג הסוכות טעון "לינה" (שהעולה לירושלים ביום טוב הראשון צריך להישאר ללון בירושלים בליל מוצאי יום טוב הראשון) הוא מ'היקש' לחג הפסח.
- הגמרא מבררת את המקור לדעת ת"ק ורבי שמעון לכך שיש תשלומין לעצרת.
- **בספירת העומר מצוה למנות גם את הימים וגם את השבועות ("מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי").**
- הגמרא מתקשה מדוע הברייתא (בדף הקודם) שעסקה בדין בל תאחר ציינה גם את קורבן פסח, ומביאה שני תירוצים.

דף ה עמוד ב

- הגמרא מבררת את המקור לכך שעוברים בבל תאחר על כל מה שהברייתא (בדף הקודם) ציינה.
- חילופי עולה ושלמים (כגון: אבדה והפריש אחרת תחתיה ונתכפר בה ואח"כ נמצאת הראשונה) - קרבה.
- חילופי חטאת (שכיפרו בעליה) - מתה.
- תודה שנתערבה בתמורתה ומתה אחת מהן - חברתה אין לה תקנה.
- קורבן שעבר עליו בבל תאחר - אינו נפסל בכך להקרבה.

ראש השנה דף ו

דף ו עמוד א

- אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשים ממנו ממון (רש"י: של גזל, תוס': של נדר) ואין לו - אך בעוון של בל תאחר אין אשתו מתה.
- "יִקְרִיב אוֹתוֹ" - מלמד שכופים אותו, יכול בעל כורחו? תלמוד לומר "לְרִצּוֹנוֹ", הא כיצד? **כופים אותו עד שיאמר רוצה אני.**
- יש שני מקורות לכך שכופים את הנודר לקיים את נדרו - אחד עבור מקרה שאמר ולא הפריש ואחד עבור מקרה שהפריש ועדיין לא הקריב.
- **אי זהו נדר? האומר "הרי עלי עולה", ואי זו היא נדבה? האומר "הרי זו עולה"; ומה בין נדר לנדבה? נדר - מת או נגנב חייב באחריותו, ובנדבה - לא חייב באחריותו.**
- אם נדר לתת צדקה - מייד כשיכול לתת את הצדקה ולא נותן, עובר על בל תאחר.
- כיוון שעבר עליו רגל אחד (ולא הקריב את קורבנו שנדר) - מייד עובר בעשה.

דף ו עמוד ב

- כיוון שעברו עליו שלושה רגלים (ולא הקריב את קורבנו שנדר) - בכל יום ויום עובר בבל תאחר.
- בברייתא מובא ש"אחד בכור ואחד כל הקדשים, כיוון שעברו עליהם שנה בלא שלושה רגלים או שלושה רגלים בלא שנה, עובר בבל תאחר", והגמרא מבררת כיצד תיתכן מציאות שעברה שנה בלא שלושה רגלים.
- יורש אינו מצווה בבל תאחר על נדר של אביו שנפטר.
- אביי טוען שלדעת רבי זירא גם אשה מצווה על בל תאחר.
- לבכור תם מונים שנה לעניין בל תאחר מיום שראוי לקורבן (מהיום השמיני ללידתו), ולבכור בעל מום (שידוע שכלו לו חודשיו) מונים שנה מיום לידתו.

ראש השנה דף ז

דף ז עמוד א

- הברייתא מוסיפה על האמור במשנה, שא' בניסן הוא ראש השנה גם לחודשים ולהפסקת עיבורין ולתרומת שקלים, ויש אומרים אף לשכירות בתיים. (והגמרא מבארת מדוע כל אלו לא הוזכרו במשנה).
- "דבר זה (שא' בניסן הוא ראש השנה לחודשים) - מתורת משה רבינו לא למדנו, מדברי קבלה למדנו". (והגמרא מביאה שישה מקורות מדברי קבלה לכך).

• שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום.

- קורבנות ציבור הבאים באחד בניסן - מצוה להביא מן החדש, ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה.
- יחיד שהתנדב בהמות משלו לקורבן ציבור - כשרים הקורבנות הללו, ובתנאי שימסרם לציבור.

דף ז עמוד ב

- המשכיר בית לחברו לשנה - מונה שנים עשר חודש מיום ליום, ואם אמר לו "לשנה זו" - אפילו לא עמד אלא באחד באדר כיוון שהגיע יום אחד בניסן עלתה לו שנה.
- אדם לא טורח לשכור בית לפחות משלושים יום.
- הברייתא מוסיפה על האמור במשנה ששישה עשר בניסן ראש השנה לעומר ושישה בסיון ראש השנה לשתי הלחם (והגמרא מבררת מדוע כל אלו לא הוזכרו במשנה).

ראש השנה דף ח

דף ח עמוד א

- הגמרא מבררת את טעם מחלוקת התנאים (שבמשנה בתחילת המסכת) אם ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באלול או באחד בתשרי.

- הגמרא מביאה שלושה פירושים לדברי המשנה (שבתחילת המסכת) "באחד בתשרי ראש השנה לשנים": (1) למניין שנות מלכות המלך (מלכי אומות העולם) המוזכר בשטרות. (2) לתקופה (לתקופת חמה ולבנה, לומר שמונין לברייתן והילוכן של תקופת החמה ומולדות הלבנה מתשרי). (3) לדין (שהקב"ה דן בתשרי את כל באי העולם כל הקורות אותם עד תשרי הבא).

דף ח עמוד ב

- "כִּי חֶק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֹא-לֵהִי יַעֲקֹב" - מלמד שאין בית-דין של מעלה נכנסים לדין אלא אם כן קידשו בית-דין של מטה את החודש.

- הקב"ה דן את ישראל לפני אומות העולם.

- הטעם לכך ש"מלך וציבור - מלך נכנס תחילה לדין" הוא או כי אין זה דרך ארץ שהמלך ימתין בחוץ, או כדי שלא ירבה חרון אף על המלך בשביל עוונות הציבור.

- הגמרא מבררת את המקור לכך ששנת השמיטה מתחילה בא' בתשרי (ולא בא' בניסן).

- היובל מתחיל ביום כיפור, אך לדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היובל מתחיל כבר בראש השנה לעניין זה שהעבדים לא משתעבדים יותר לאדוניהם.

ראש השנה דף ט

דף ט עמוד א

- לדעת חכמים לא מונים את שנת היובל גם כשנה ראשונה עבור מניין היובל הבא, ורבי יהודה חולק.
- "בְּחֵרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת" - רבי עקיבא לומד מפסוק זה שמוסיפים מחול על הקודש, ורבי ישמעאל לומד מפסוק זה שקציר של מצוה דוחה את השבת.
- "וְעָנִיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב מֵעָרֵב עַד עָרֵב תִּשְׁבֹּתוּ שְׁבֻתָּכֶם" - רבי ישמעאל לומד מפסוק זה שמוסיפים מחול על הקודש, ורבי עקיבא לומד מפסוק זה שכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי.

דף ט עמוד ב

- הפעולות ההכרחיות כדי שהיובל יחול (לעניין איסור זריעה בצירה וקצירה) - לדעת רבי יהודה: שילוח העבדים לחופשי, לדעת רבי יוסי: תקיעת השופר, לדעת חכמים: שילוח העבדים לחופשי, תקיעת השופר, החזרת השדות לבעליהן. (והגמרא מבארת את טעמי המחלוקת).
- "וּקְרַאתֶם דְּרֹר" - אין דרור אלא לשון חירות.
- הגמרא מבררת את המקור לכך שא' בתשרי (ולא א' בניסן) הוא ראש השנה לנטיעה.



למי שאירע דבר לא טוב

בספר זכרון למשה הביא בשם
החתם סופר, שאמר למי שאירע
לו דבר לא טוב בליל יום הקדוש,
שילמד כל ימי חייו מדי יום ביומו
גמרא מסכת ראש השנה.

ראש השנה דף י

דף י עמוד א

- הגמרא מביאה את המקור לכך שפרי שחנט בשנה הרביעית קודם ט"ו בשבט דינו כעורלה ופרי שחנט בשנה החמישית קודם ט"ו בשבט דינו כרבעי.
- בברייתא העוסקת בגיל פר המובא לקורבן מובא כי - לדעת רבי מאיר: יום אחד בשנה נחשב לשנה, ולדעת רבי אליעזר: חודש אחד בשנה נחשב לשנה. (ובעמוד הבא רבי יוחנן מביא את המקור לדעותיהם).
- כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם - בן שנה, בן בקר - בן שנים, פר - בן שלוש.
- "שְׁבַעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ" - תהא בנדתה כל שבעה ולא תאמר מקצת יום שביעי ככולו ותטבול ביום (רש"י).

דף י עמוד ב

- נחלקו התנאים כמה זמן לוקח לנטיעה להיקלט באדמה - ת"ק: שלושים יום, רבי יהודה: שלושה ימים, רבי יוסי ורבי שמעון: שבועיים.
- לדעת רבי אליעזר: בתשרי - נברא העולם, נולדו אבות, מתו אבות. בפסח - נולד יצחק. בראש השנה - נפקדה שרה רחל וחנה, יצא יוסף מבית האסורים, בטלה עבודה מאבותינו במצרים. בניסן - נגאלו, בתשרי - עתידים ליגאל.

ראש השנה דף יא

דף יא עמוד א

- לדעת רבי יהושע:
בניסן - נברא העולם, נולדו אבות, מתו אבות.
בפסח - נולד יצחק.
בראש השנה - נפקדה שרה רחל וחסה, יצא יוסף מבית האסורים,
בטלה עבודה מאבותינו במצרים.
בניסן - נגאלו, בניסן - עתידים ליגאל.
- הגמרא מביאה (עד אמצע העמוד הבא) את המקורות לדעת רבי אליעזר (שבועמזד הקודם) ולדעת רבי יהושע.
- כל מעשה בראשית - בקומתן נבראו, לדעתן נבראו, לצביון נבראו.
- מי שיוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבלבים אומר: ברוך שלא חיסר מעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם.
- הצדיקים נפטרים באותו יום בשנה בו נולדו (הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום מחודש לחודש).

דף יא עמוד ב

- "ליל שְׁמֵרִים" - לדעת רבי יהושע: ליל המשומר ובא (לגאולה) מששת ימי בראשית, לדעת רבי אליעזר: לילה המשומר ובא מן המזיקים.
- התחלת המבול - לדעת רבי יהושע: י"ז באייר, לדעת רבי אליעזר: י"ז בחשון.

ראש השנה דף יב

דף יב עמוד א

- אנשי דור המבול – ברותחים (בזנות) קלקלו, וברותחים נידונו (מי המבול היו רותחים).
- חכמי ישראל מונים למבול (שנות נוח ובריאת עולם ושנות הדורות) כרבי אליעזר (מתשרי) ולתקופה (חשוב תקופת חמה ולבנה) כרבי יהושע (מניסן), חכמי אומות העולם מונים אף למבול כרבי יהושע.
- בבבלייתא מובא שבא' בתשרי ראש השנה ל: מעשר ירקות, מעשר בהמה, מעשר דגן, נדרים.

דף יב עמוד ב

- אין תורמים ומעשרים לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש.
- הגמרא מביאה את המקור לכך שמעשר ראשון נוהג בכל השנים, ומעשר שני נוהג בשנה ראשונה שניה רביעית וחמישית, ומעשר עני נוהג בשנה שלישית ושישית.
- ראש השנה לנדרים הוא א' בתשרי (ולא בניסן) כי ב"נדרים הלך אחר לשון בני אדם".
- המועד הקובע לקביעת שנת המעשר: תלתן – משתצמח לזרעים, תבואה וזיתים – משיביאו שליש.

ראש השנה דף יג

דף יג עמוד א

- כל מידות חכמים כן הוא (בצמצום): (1) בארבעים סאה - הוא טובל, בארבעים סאה חסר קורטוב - אינו יכול לטבול בהן, (2) כביצה - מטמא טומאת אוכלין, כביצה חסר שומשום - אינו מטמא טומאת אוכלין, (3) שלושה על שלושה - מטמא מדרס, שלושה על שלושה חסר נימא אחת - אינו מטמא מדרס.
- על ארץ ישראל נאמר שהיא "ארץ צבי" (מה צבי קל ברגליו מכל החיות, אף ארץ ישראל קלה לבשל פירותיה מכל הארצות - רש"י).
- למסקנת הגמרא: המקור לכך, שהמועד לקביעת שנת המעשר בתבואה הוא שליש הגידול, נלמד מהפסוק "וְעֵשֶׂת אֶת הַתְּבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים".

דף יג עמוד ב

- המועד הקובע לקביעת שנת המעשר: מיני קטניות - השרשה (והגמרא מבררת את המקור לכך), אילן - חנטה, תבואה וזיתים - שליש הגידול, ירק - לקיטה.
- לדעת רבי שמעון שזורי: יש בילה (ניתן לסמוך על תערובת שנבללה שהיא נבללה כראוי, וכאשר יפריש תרומות ומעשרות זה יחול על כל חלקי התערובת כראוי), לדעת חכמים: אין בילה, לדעת שמואל: יש בילה רק בשמן ויין.



מסכת קידוש החודש

שני הפרקים הראשונים של המסכת
אינם עוסקים בראש השנה אלא
בדיני קידוש החודש, ורק שני
הפרקים האחרונים של המסכת
עוסקים בדיני ראש השנה.

ראש השנה דף יד

דף יד עמוד א

- בברייתא מובאת מחלוקת תנאים על מה סמכו חכמים לקבוע זמן מעשר של ירק אחר לקיטה. (גורן ויקב - גדלים על מי שנה שעברה / מסתפקים במי גשמים בלבד - ומתעשרים לשנה שעברה, לעומת ירקות שגדלים על מי שנה הבאה / זקוקים גם להשקאה ממים שאובים - ומתעשרים לשנה הבאה).
- א' בשבט (לדעת בית שמאי) / ט"ו בשבט (לדעת בית הלל) הוא ראש השנה לאילנות - כיוון שכבר יצאו רוב גשמי השנה (למרות שעדיין רוב תקופת טבת לא עברה).

דף יד עמוד ב

- בברייתא (שמסוף העמוד הקודם) מסופר שרבי עקיבא ליקט אתרוג באחד בשבט והפריש ממנו גם מעשר שני וגם מעשר עני, ונחלקו התנאים בטעם הדבר, והגמרא מבארת ומבררת את מחלוקתם.
- לדעת רבן גמליאל: אתרוג שווה לאילן בשלושה דרכים (לערלה, רבעי, שביעית) ולירק בדרך אחד (שבשעת לקיטתו עישורו), אך לדעת רבי אליעזר: אתרוג שווה לאילן לכל דבר.
- לאחר שיצאה בת קול - הלכה כבית הלל, אך לפני שיצאה בת קול - הרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה, כדברי בית הלל עושה.
- העושה (באותו נושא הלכתי) מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל - רשע, מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל - עליו הכתוב אומר "וְהִפְסִיל בַּחֲשֵׁךְ הַלֵּל", אלא יש לנהוג כדעה מסוימת באופן עקבי גם בקולות וגם בחומרות.

ראש השנה דף טו

דף טו עמוד א

- ראש השנה של האתרוג הוא בחודש שבט, למרות שהולכים בו לעניין מעשר אחר לקיטה כירק.
- ט"ו בשבט ראש השנה לאילן - הכוונה ל"שבט דחדשים" ולא ל"שבט דתקופה".
- גם בשנה מעוברת ראש השנה לאילן הוא בחודש שבט (ולא בחודש אדר א').
- "אתרוג בת שישית שנכנסה לשביעית" - רבה ורב המנונא נחלקו אם אתרוג זה חייב במעשר (כדין שנה שישית), אך לדעת כולם פטור מביעור (כדין שנה שישית).

דף טו עמוד ב

- בברייתא נאמר שלדעת כולם הולכים באתרוג אחר לקיטה בנוגע לשיוך לשנת המעשר, אך בנוגע לשיוך לשנת השמיטה נחלקו התנאים אם הולכים אחר חנטה או אחר לקיטה.
- לדעת רבי נחמיה: אילן שפירותיו נלקטים כאחד - הולכים בו (בנוגע לשיוך לשנת המעשר) לפי זמן הלקיטה (ולא לפי זמן החנטה כנהוג באילנות).
- רבי יוחנן אמר שנהגו העם בחרובין כרבי נחמיה.

ראש השנה דף טז

דף טז עמוד א

- במשנה מובא שבארבעה פרקים העולם נידון: בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, ובסוכות על המים.
- בברייתא מובאות ארבע דעות נוספות - לדעת רבי מאיר: הכל נידונים בראש השנה וגזר דין שלהם נחתם ביום כיפור, לדעת רבי יהודה: הכל נידונים בראש השנה וגזר דין של התבואה הוא בפסח ושל פירות האילן בעצרת ושל פירות האילן בסוכות ושל האדם ביום כיפור, לדעת רבי יוסי: אדם נידון בכל יום, לדעת רבי נתן: אדם נידון בכל שעה.
- יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין.
- **אמר הקב"ה: אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות - מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה, ובמה בשופר.**
- **אמר הקב"ה: תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם.**
- **למה תוקעים ומריעים כשהם יושבים ואחר כך כשהם עומדים? - כדי לערבב השטן.**

דף טז עמוד ב

- בעמוד זה מובאות שבע מימרות של רבי יצחק (בנוסף לאחת בסוף העמוד הקודם) העוסקות ב: ראש השנה, דין, רגל.
- אין דנים את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה.
- כל המוסר דין על חברו - הוא נענש תחילה.

- ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם: צדקה, צעקה, שינוי השם, שינוי מעשה, ויש אומרים אך שינוי מקום.
- חייב אדם להקביל פני רבו ברגל.
- חייב אדם לטהר את עצמו ברגל.
- שלושה ספרים נפתחים בראש השנה: של רשעים גמורים, של צדיקים גמורים, של בינוניים.



פשר מיקום המסכת

תירוצים רבים נכתבו על הקושי בכך שמסכת ראש השנה נלמדת לאחר מסכת יומא וסוכה ולא לפנייהם, ובדרך הרמז כתב בספר אמרי סופר כך:
 "רצו לרמז זאת, כאילו ראש השנה הוא אחרי יום כיפור וסוכות, כיון דכל המצוות של יום הכיפורים וסוכות מצרף כבר הקב"ה בראש השנה ביום הדין לזכויותיו של כל יהודי".

ראש השנה דף יז

דף יז עמוד א

- בינוניים - לדעת בית שמאי: יורדים לגיהנום ומצפצפים ועולים, לדעת בית הלל: לא יורדים לגיהנום אם אינם כושעי ישראל בגופם (כי הקב"ה מטה כלפי חסד).
- המינין והמסורות והאפיקורסים, שכפרו בתורה, ושכפרו בתחיית המתים, ושפירשו מדרכי ציבור, ושנתנו חיתיתם (=אימתם) בארץ חיים, ושחטאו והחטיאו את הרבים - יורדים לגיהנום ונידונים בה לדורי דורות.
- כל פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים - אינו רואה בן תלמיד חכם.
- כל המעביר על מידותיו - מעבירין לו על כל פשעיו.

דף יז עמוד ב

- "וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵיו וַיִּקְרָא" - אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפילה.
- ברית כרותה לי"ג מידות (אם יזכירום ישראל בתפילת תעניתם) שאינן חוזרות ריקם.
- גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם - והיינו דווקא לציבור אך לא ליחיד (אך בעמוד הבא מובא שביחיד יש מחלוקת תנאים).

ראש השנה דף יח

דף יח עמוד א

- ישנה מחלוקת תנאים אם גזר דין של יחיד יכול להיקרע גם לאחר מתן גזר הדין.
- גזר דין (אף של רבים) שהקב"ה נשבע לקיים אותו - לא יכול להיקרע.
- רבה ואבבי היו מצאצאי בית עלי (שנגזר עליהם למות צעירים) - רבה עסק בתורה וחי ארבעים שנה, אבבי עסק בתורה ובגמילות חסדים וחי שישים שנה.
- גזר דין של ציבור - אף על פי שנחתם, ניתן לקרוע אותו.
- **"כֹּה אֶלֶּהִינוּ בְּכָל קְרָאנוּ אֵלֵינוּ" - פסוק זה אמור לגבי ציבור, דְּרָשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ קְרָאָהוּ בְּהִיתוֹ קְרֹב" - פסוק זה אמור לגבי יחיד, בעשרת ימי תשובה.**
- בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון - בגמרא מובאים שלושה פירושים לביאור הביטוי "כבני מרון".

דף יח עמוד ב

- הצומות: בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה (ואסורים בהספד ובתענית), יש גזרת המלכות - צום (חובה), אין גזרת המלכות ואין שלום - רצו מתענים רצו אין מתענים (ולכן לא יוצאים שליחים על חודש תמוז וטבת להודיע שקידשו בית-דין את החודש).
- בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר.
- **שקולה מיתתם של צדיקים כשריפת בית א-להינו.**

- "וְצֹם הָעֶשְׂרִי" - לדעת רבי עקיבא: זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים, לדעת רבי שמעון: זה חמשה בטבת שבו באה שמועה לגולה שהוכתה העיר.
- האמוראים נחלקו אם בטלה מגילת תענית (לאחר חורבן הבית) ולכן הימים הטובים שמוזכרים במגילה מותרים בהספד ובתענית או שלא בטלה מגילת תענית.

מעלת לימוד המסכת בכל השנה

בסוף מסכת מגילה מובא בברייתא: "משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג", וביאר המהרש"א: "ולא נקט נמי ראש השנה ויום כיפור (...) כי יש לאדם ליתן לבו לתשובה בכל השנה כמו בראש השנה ויום כיפור".

ראש השנה דף יט

דף יט עמוד א

- הימים הכתובים במגילת תענית - אסורים בתענית הם ולפניהם ולאחריהם, אך שבתות וימים טובים - הם אסורים, אך לפניהם ולאחריהם מותרים.

• דברי סופרים (בניגוד לדברי תורה) צריכים חיזוק.

- כשמלכות רומי גזרה שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות - הלכו היהודים (בעקבות עצה של מטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויים אצלה) והפגינו בלילה והגזרה בוטלה.
- בימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית, ורבי אליעזר תלמידו היה, ורבי עקיבא תלמידו של רבי אליעזר היה, ורבי מאיר תלמידו של רבי עקיבא היה (רש"י).

דף יט עמוד ב

- יש מחלוקת תנאים אם בטלה מגילת תענית (לאחר חורבן הבית).

• הגמרא הכריעה להלכה שבטלה מגילת תענית, למעט חנוכה ופורים.

- הגמרא מבארת מדוע יש צורך שיצאו שליחים על חודש תשרי (לפרסם מתי קידשו בית-דין את החודש).
- אם נתעברה השנה - לדעת המשנה (בדף הקודם): לא יוצאים שליחים על אדר השני, לדעת רבי: כן יוצאים שליחים.
- יש שיטות שונות לגבי מספר הימים שיש בחודש אדר א' ואדר ב' (עשרים ותשעה ימים או שלושים ימים).

ראש השנה דף כ

דף כ עמוד א

- חכמים השתמשו בסמכותם ועיברו את החודש, כדי למנוע מצב של יום טוב או יום כיפור סמוך לשבת, וזאת כדי שהירקות לא יכמושו ו/או כדי שהמת לא יסריח.
- בגמרא מובאים פרטים ושיטות שונות לגבי הסמכות של חכמים - האם מותר להם לאיים על העדים כדי להקדים את קידוש החודש (ליום שלושים, ואז החודש יהיה חסר) ו/או כדי לאחר את קידוש החודש (ליום שלושים ואחד, ואז החודש יהיה מלא).

דף כ עמוד ב

- בעמוד זה מובאים כמה דינים הקשורים למולד הלבנה.
- "צריך שיהיה לילה ויום מן החדש" - ולכן: אם נראית הלבנה הישנה בליל שלושים, אין מקדשים את החודש ביום שלושים.
- נולד קודם חצות - בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה, לא נולד קודם חצות - בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת החמה.
- הלבנה מתכסה למשך עשרים וארבע שעות מסביב לזמן חידושה (לפני ואחרי חידושה, ובהתאם למיקום הגיאוגרפי).
- כשיש ספק מתי חל ראש חודש - צריך לעשות יום טוב שני בט"ז בניסן שמא עיברו בית-דין את חודש אדר וקבעו את ראש חודש ניסן ביום שלושים ואחד (וכך גם בנוגע לט"ז בתשרי).

ראש השנה דף כא

דף כא עמוד א

- במקום שמגיעים שלוחי ניסן (להעיד על מועד קידוש החודש) לפני פסח ולא מגיעים שלוחי תשרי לפני סוכות - יש לעשות יום טוב שני של גלויות גם בפסח, גזרה משום תשרי.
- רבא (שחי בבבל) צם יומיים ברציפות את יום-כיפור (מחשש שעיברו בארץ ישראל את חודש אלול).
- "שְׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב" - שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן.

דף כא עמוד ב

- על כל החודשים בהם יוצאים שליחים לגולה לבשר על קידוש החודש - במצב שברור שמחר יקדשו את החודש, השלוחים יוצאים כבר בלילה, ואילו על ניסן ועל תשרי - יוצאים רק למחרת לאחר שישמעו מכי בית-דין 'מקודש'.
- עדים שראו את החודש (בזמן המקדש: בכל החודשים, לאחר החורבן: בתשרי וניסן בלבד) - מחללים את השבת ובאים לבית-דין להודיע על כך.
- נחלקו התנאים אם גם כאשר הלבנה נראתה בבירור - מחללים את השבת או לא.
- חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה חסר אחד.

ראש השנה דף כב

דף כב עמוד א

- במשנה מובאת מחלוקת אם קרובי משפחה כשרים לעדות החודש, ובגמרא מובא טעם המחלוקת וכן פסיקת ההלכה.
- "גזלן דדבריהם" (=גזלן מדרבנן) כשר לעדות אישה (כגון: להעיד שמת בעלה).
- מותר לחלל שבת כדי לבוא ולהעיד על ראיית הלבנה (ואף מותר לקחת לדרך ליווי, צידה ונשק).
- המשנה הראשונה בפרק שני, המתחיל בעמוד זה, ממשיכה לעסוק בעניין עדי החודש ונאמנותם.

דף כב עמוד ב

- צריך שני אנשים שיעידו על כל אחד מעדי החודש שהוא נאמן וכשר (אם בית-דין לא מכירים אותו).
- כל אדם נאמן להעיד לבדו שבית-דין קידשו את החודש, כי זה דבר העשוי להתגלות ולכן הוא ודאי דובר אמת.
- הבייתוסין שכרו עדי שקר שיעידו שבית-דין קידשו את החודש (כי רצו לגרום לכך שיום טוב ראשון של פסח יחול בשבת), ולכן התקינו חכמים שלא יהיו מקבלים את העדות אלא מעדים מוכרים.
- כדי לפרסם שבית-דין קידשו את החודש - בראשונה היו משיאין משואות, אך משקלקלו הכותים (כדי להטעות את ישראל) התקינו שיהיו שלוחים יוצאים.
- משיאין משואות רק על חודש חסר, והמועד שמשיאין הוא "לאור עיבורו" (=בליל יום שלושים ואחד).

ראש השנה דף כג

דף כג עמוד א

- נחלקו האמוראים אם יש ארבעה או עשרה מיני ארזים.
- כל שיטה ושיטה שנטלו נוכרים מירושלים - עתיד הקב"ה להחזירן לה.
- כל הלומד תורה ואינו מלמדה - דומה להדס במדבר, שאין מי שנהנה ממנו.
- כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין תלמיד חכם - דומה להדס במדבר, כי הוא חביב לכל.
- אוי להם לעובדי כוכבים שאין להם תקנה על כך שהרגו את רבי עקיבא וחבריו.

דף כג עמוד ב

- כל מי שראה את המשואות המבשרות על קידוש החודש - היה נוטל אבוקה בידו ועולה לראש גגו (כדי לסייע בפרסום).
- הגמרא מתלבטת אם החצר אליה התכנסו העדים שבאו להעיד על ראית הלבנה היתה נקראת בית יעזק (לשון מעולה) או בית יזק (לשון צער).
- היו עושים סעודות גדולות לעדים שבאו להעיד על ראית הלבנה, כדי שיהיו רגילים לבוא.
- מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה - כדי שלא תחלש דעתה של הלבנה (שהחמה רואה אותה חסרה), ומעולם לא ראתה חמה פגימתה של קשת - כדי שלא יאמרו עובדי החמה שהיא יורה חיצים בכופרים בה.

ראש השנה דף כד

דף כד עמוד א

- הברייתות מפרטות כמה מקרים בהם אין עדות החודש מתקבלת.
- במשנה נאמר: "ראש בית-דין אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש" - והגמרא לומדת דין זה מפסוקים.
- במשנה ובברייתא מובאות ארבע דעות תנאים: מקדשים רק חודש חסר (וכך פוסק שמואל), רק חודש מלא, גם חסר וגם מלא, אף אחד.
- לרבן גמליאל היו דמויות של לבנה ובאמצעותן חקר את העדים ("הכזה ראית או כזה").

דף כד עמוד ב

- התנאים נחלקו אם מנורת הזהב שעשויה מעץ (ולא ממתכת) כשרה או לא.
- בגמרא מבואר באריכות אלו דמויות של שמשים שמשמשים לפני הקב"ה מותר/אסור לעשות, והגמרא מבררת את הטעם לכך שהיה מותר לרבן גמליאל לעשות דמויות של לבנה.
- טבעת שחותמה בולט - אסור להניחה ומותר לחתום בה, חותמה שוקע - מותר להניחה ואסור לחתום בה.

”

מעלת לימוד המסכת בראש השנה

בספר מטה אפרים (תקפג/ד)
כתב שלימוד מסכת ראש השנה
בראש השנה הוא סגולה גדולה
לכך שיזכה ביום הדין.

ובספר שמחת חיים כתב: "על ידי שאדם
קורא משניות ראש השנה על ידי עסקו
בהם נחשב לו כאילו דנו אותו, וכשיש
דין למטה אין דין למעלה".

ראש השנה דף כה

דף כה עמוד א

- המשנה מספרת על שני מקרים בהם רבן גמליאל קיבל את עדי החודש, למרות שהיה נראה שהעדות לא נכונה וחכמים אחרים לא קיבלו את עדותם.
- כל שלושה ושלושה שעמדו בית-דין על ישראל - הרי הוא כבית דינו של משה.
- אין חידושה של לבנה פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג חלקים.
- בפסוקים העוסקים בקידוש החודש נאמר שלוש פעמים "אתם" ללמד ש: אתם - אפילו שוגגים, אתם - אפילו מזידים, אתם - אפילו מוטעים.

דף כה עמוד ב

- ירובעל בדורו כמשה בדורו, בן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו - ללמדך שאפילו קל שבקלים ונתמנה פרנס על הציבור, הרי הוא כאביר שבאבירים.
- תחילת המשנה הראשונה בפרק שלישי, המתחיל בעמוד זה, מלמדת שהכרזת קידוש החודש על ידי בית-דין היא תנאי עיקרי לקביעת ראש חודש ביום השלושים.
- קידוש החודש על ידי בית-דין צריך להיות ביום (ואם רק נחקרו העדים ביום ולא הספיקו לקדש את החודש ביום - לא ניתן לקדש בלילה).
- קידוש החודש צריך להיות על ידי שלושה דיינים (ולא על ידי יחיד ואפילו הוא מומחה לרבים).

ראש השנה דף כו

דף כו עמוד א

- לדעת רבי עקיבא אין עד נעשה דיין, אך ייתכן שזה רק בדיני נפשות ואילו בקידוש החודש הוא מודה שעד נעשה דיין.
- לדעת חכמים: כל השופרות כשרים חוץ משל כרה - והטעם: (1) כי נקרא "קרן" ולא "שופר". (2) כי אין קטיגור (עגל) נעשה סניגור. (3) כי נראה כשנים-שלושה שופרות, בגלל הגלד שמתווסף בו כל שנה.
- בגמרא (מסוף עמוד זה ועד תחילת העמוד הבא) מובאות שתיים עשרה מילים שהיו נאמרות במקומות מסוימים באופן אחר מהמקובל או שפירושם לא היה ידוע לחכמים. (ב'מי השלוח' ביאר שסוגיה זו נאמרה כנגד שנים עשר חודשי השנה).

דף כו עמוד ב

- מתוך שתיים עשרה המילים הללו, חכמים למדו משפחתו של רבי ביאור לחמש מילים אלו: סירוגין, חלוגלות, סלסלה, וטאטאתיה, יהבך.
- במשנה ובגמרא מובאות דעות שונות באיזה שופר עדיף לתקוע (ביעל כשוט או בזכר כפוץ) בראש השנה, בתעניות וביובלות.

ראש השנה דף כז

דף כז עמוד א

- ניתן לצפות בזהב את השופר שלא במקום הנחת פיו.
- "זְכוּר" ו"שְׁמוֹר" בדיבור אחד נאמרו, מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע.
- שני קולות משני אנשים בו זמנית - נשמעים, כאשר מדובר בדבר חביב (כמו הלל, מקרא מגילה ותקיעת שופר).
- "התורה חסה על ממונן של ישראל", וזו אחת הסיבות מדוע בתעניות תוקעים בשופר שפיו מצופה כסף ולא זהב.
- רק במקדש תוקעים בשופר ובחצוצרות ביחד.
- בראש השנה אומרים בתפילה "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון", כדעת רבי אליעזר הסובר שבתשרי נברא העולם.

דף כז עמוד ב

- במשנה ובברייתא מובאים כמה וכמה דינים בנוגע לכשרות/פסלות שופר שבוצעו בו פעולות מסוימות (כגון: ארוך וקיצרו, גרדו והעמידו על גילדו, ועוד).
- השיעור המינימלי של שופר כשר הוא כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן (=טפח).
- היה קולו של השופר דק או עבה או צרוד - כשר, שכל הקולות כשרים בשופר.
- התוקע לתוך הבור וכדומה: מי שבתוך הבור - יצא, ומי שמחוץ לבור - אם קול שופר שמע יצא, ואם קול הברה שמע לא יצא.

ראש השנה דף כח

דף כח עמוד א

- שמע מקצת תקיעה קודם שיעלה עמוד השחר ומקצת תקיעה לאחר שיעלה עמוד השחר - לא יצא.
- תקע בתוך הבור, ועלה מן הבור והמשיך לתקוע - יצא.
- לדעת רבא (למסקנה): אם תקע בשופר של עולה או שלמים - יצא (כי "מצוות לאו ליהנות ניתנו").
- בשופר של עבודה זרה - לא יתקע ואם תקע יצא, בשופר של עיר הנידחת - לא יתקע ואם תקע לא יצא.
- המודר הנאה מחברו - מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, המודר הנאה משופר - מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה.
- התוקע לשיר - יצא.

דף כח עמוד ב

- לדעת רבה: מצוות לא צריכות כוונה.
- לדעת רבה: איסור בל תוסיף הוא רק בזמן המיועד למצוה עצמה.
- לדעת רבא: כדי לעבור על איסור בל תוסיף אחרי זמן המצוה יש צורך בכוונה.

ראש השנה דף כט

דף כט עמוד א

- נחלקו התנאים אם מי ששומע תקיעה מבעל תוקע יחיד התוקע לעצמו (ולא התכוון להוציא את השומע) יוצא ידי חובה או לא.
- וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? - אלא לומר לך: כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את ליבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים.
- הברייתא מציינת שגם כהנים חייבים בתקיעת שופר, והגמרא מבארת מדוע היה צורך לציין זאת.
- טומטום - לא יכול להוציא אחר ידי חובתו בתקיעת שופר; אנדרוגינוס - יכול להוציא רק אנדרוגינוס; מי שחציו עבד וחציו בן חורין - למסקנת הגמרא אף את עצמו לא יכול להוציא.
- בברכות הנהנין, אם לא מחויב עתה בברכה, אינו יכול לברך ולהוציא אחרים ידי חובה (למעט בברכת הגפן של קידוש וברכת המוציא של מצת מצוה).

דף כט עמוד ב

- המשנה הראשונה בפרק רביעי, המתחיל בעמוד זה, עוסקת בדין תקיעה בשופר בשבת.
- חכמים אסרו לתקוע בשופר בראש השנה שחל להיות בשבת (וכן אסרו ליטול לולב ולקרוא במגילה בשבת), גזרה שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. (אך לא גזרו על תקיעת שופר בשבת במקדש).
- נחלקו התנאים היכן התיר רבן יוחנן בן זכאי לאחר חורבן בית המקדש לתקוע בשופר בראש השנה שחל להיות בשבת: בכל מקום שיש בית-דין (אפילו עראי), רק במקום שיש בית-דין קבוע, ביבנה בלבד.

ראש השנה דף ל

דף ל עמוד א

- לדעת רב הונא (בלישנא הראשונה): מה שנאמר במשנה, שלאחר החורבן תוקעים בראש השנה שחל להיות בשבת בכל מקום שיש בית-דין, זה רק בתנאי שתוקעים בפני בית-דין.
- לדעת רב הונא (בלישנא השניה): חיוב התקיעה על כל יחיד יחיד ביום הכיפורים בשנת היובל, זה דווקא בזמן ישיבת בית-דין ולא לאחר מכן.
- מהפסוק בירמיהו "צִיּוֹן הִיא דִּרְשׁ אֵין לָהּ" לומדים שצריך לעשות דברים זכר למקדש.
- בית המקדש השלישי ייבנה בידי שמים (ולא בידי אדם), ולכן יתכן שייבנה ביום טוב ובלילה (ע"פ רש"י).

דף ל עמוד ב

- נחלקו הדעות (מסוף העמוד הקודם) אם לדעת רבן יוחנן בן זכאי "יום הנף כולו אסור" מדרבנן או מדאורייתא.
- האמוראים נחלקו מהו הקלקול ש"נתקלקלו הלויים בשיר" המוזכר במשנה (כאשר פעם אחת נשתהו העדים מלבוא וכו'): שלא אמרו שירה כל עיקר או שאמרו שירה של חול עם תמיד של בין הערביים. (הגמרא מקשה משתי ברייתות על הדעה הראשונה, ומתרצת).

ראש השנה דף לא

דף לא עמוד א

- בברייתא מפורט איזה "שיר של יום" אומרים כל יום והטעם לכך.
- העולם יתקיים ששת אלפים שנה, ויש מחלוקת אם יחרב אלף או אלפיים שנה.
- עשרה מסעות נסעה שכינה (כשהסתלקה מעל ישראל כשחטאון, מקודש הקודשים החוצה) בחורבן בית ראשון, ועשרה מסעות נסעה סנהדרין (מהמקדש החוצה) בחורבן בית שני.

דף לא עמוד ב

- גלות הסנהדרין האחרונה היא בטבריה - והיא עמוקה מכולם, ומשם עתידים להיגאל.
- בעדות החודש בלבד (שלא כבדיני ממונות) - העדים צריכים לבוא לבית-הדין גם אם ראש בית-הדין נמצא במקום אחר.
- הגמרא מפרטת תשע תקנות שתיקן רבן יוחנן בן זכאי.
- כל שנותיו של רבן יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה: ארבעים שנה עסק בפרקמטיא, ארבעים שנה למד, ארבעים שנה לימד.
- ארבעים שנה קודם שנחרב הבית לא היה לשון של זהורית מלבין אלא מאדים.

ראש השנה דף לב

דף לב עמוד א

- בברייתא מובאים מקורות לכך שאומרים בתפילת ראש השנה: אבות, גבורות, קדושות (קדושת השם וקדושת היום), מלכויות, זכרונות, שופרות.
- נחלקו התנאים במשנה ובברייתא לגבי סדר הברכות הללו (מה קודם למה).
- לדעת ת"ק: אין פוחתים מעשרה פסוקי מלכויות, עשרה פסוקי זכרונות ועשרה פסוקי שופרות, ולדעת רבי יוחנן בו נורי (וכך פסק שמואל): אין פוחתים משלושה פסוקי מלכויות, שלושה פסוקי זכרונות ושלושה פסוקי שופרות.
- עשרה פסוקי מלכויות הם כנגד: עשרה הלולים שאמר דוד בספר תהילים / עשרת הדברות / עשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

דף לב עמוד ב

- לא מזכירים בתפילה בראש השנה פסוקים של כעס, אך אפשר לומר פסוקים של כורענות של עובדי כוכבים.
- סדר אמירת הפסוקים בתפילת ראש השנה - לדעת ת"ק: מתחיל בתורה ומשלים בנביא, לדעת רבי יוסי: משלים בתורה, ואם השלים בנביא יצא.
- הסיבה שתוקעים בשופר בתפילת מוסף (ולא בשחרית, משום זריזים מקדימים למצוות): בגלל גזרת המלכות (שגזרו אויבים שלא יתקעו והיו אורבים להם כל שש שעות עד לקץ תפילת שחרית, לכך העבירוהו לתקוע במוספין).
- הסיבה שלא אומרים הלל בראש השנה ויום כיפור: "אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו, וישראל אומרים שירה?".

- לא מחללים יום טוב עבור שופר (כגון: להעביר עליו את התחום, לפקח עליו את הגל), כי תקיעת שופר היא מצות עשה, ויום טוב הוא עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.

”

נשאר עוד מה ללמוד

המסכת מתחילה באות א' ("ארבעה ראשי שנים") ומסתיימת באות א' ("אבל בעיר לא"), לרמזו שעם כל מה שלומד האדם, ידע בעצמו שלא התחיל אלא אות א' ונשאר בה.

(מתוך ספר שמחת חיים)

ראש השנה דף לג

דף לג עמוד א

- אסור לחתוך בראש השנה את השופר כדי לתקנו, גם בכלי שאין דרכו לחתוך בו שופרות ואיסורו הוא רק משום שבות.
- מותר לתת בראש השנה מים או יין לתוך שופר (כדי שיהא קולו צלול, וזה לא נחשב ל"תיקון כלי"). אך אסור לתת מי רגליים (מפני הכבוד).
- ישנה מחלוקת תנאים אם מותר לנשים לקיים מצות עשה שהזמן גרמא. (ולכן נחלקו אם מעכבים את הנשים מלתקוע בשופר בראש השנה).

דף לג עמוד ב

- קטן שהגיע לחינוך - מותר להתעסק איתו בראש השנה וללמדו תקיעת שופר.
- קטן שלא הגיע לחינוך - אם מתעסק מעצמו בתקיעת שופר אין צריך לעכבו (אך לכתחילה לא אומרים להם לתקוע).
- **התרגום של "יום תרועה יהיה לכם" זה "יום יבבא יהא לכון" - ונחלקו התנאים בפירוש "יבבה": "גנוחי גנח" או "ילולי יליל".**
- בבביתא מובא המקור לכך שתוקעים בשופר בראש השנה.

ראש השנה דף לד

דף לד עמוד א

- בגמרא מובאות שתי ברייתות שמביאות מקורות שונים ללמד ש: (1) תוקעים פשוטה (=תקיעה) לפני כל תרועה. (2) תוקעים פשוטה (=תקיעה) אחרי כל תרועה. (3) תוקעים שלוש תרועות.
- תקיעת שופר צריכה להיות ביום ולא בלילה.

• בגמרא מובאת תקנתו המפורסמת של רבי אבהו שתיקן לתקוע בכל סדר וסדר "תשר"ת תש"ת תר"ת" [במקום לתקוע רק 'תקיעה תרועה תקיעה'] - בגלל הספק אם "גנוחי גנח" או "ילולי יליל" או "גנוחי גנח" ואחר כך "ילולי יליל".

דף לד עמוד ב

- שהה בין תקיעה לתקיעה (וכן אם שהה בהלל ובמגילה) - לדעת רבי יוחנן: יצא, לדעת רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אם שהה כדי לגמור את כולה לא יצא.
- בציבור - צריך לתקוע את התקיעות על סדר הברכות (מלכויות זכרונות ושופרות) ולא בנפרד.
- "מצוה בתוקעין יותר מן המברכין" - ולכן ילך אדם למקום שתוקעים שם בשופר (ואפילו למקום שספק אם תוקעים שם), מאשר למקום שרק מתפללים שם.
- לדעת רבן גמליאל: שליח הציבור מוציא את היחיד ידי חובה בתפילתו, והסיבה לכך שהציבור מתפללים בלחש לפני כן היא כדי להסדיר שליח ציבור את תפילתו.

ראש השנה דף לה

דף לה עמוד א

- ברכות של ראש השנה ושל יום כיפור - לדעת רבי מאיר: שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתם, ולדעת חכמים: כשם ששליח ציבור חייב, כך כל יחיד ויחיד חייב.
- לדעת רב: אם אומר "נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך" יוצא ידי חובה ואין צריך לומר את מקראות המוספין.
- לעולם יסדיר אדם תפילתו ואחר כך יתפלל (בברכות של ראש השנה, יום כיפור ומועדים).
- לדעת רבי שמעון חסידא: רבן גמליאל סובר ששליח ציבור מוציא ידי חובה את מי שבבית כנסת ושומע את השליח ציבור וכן את העם שבשדות (שאנוסים במלאכתם ולא יכולים להגיע לבית הכנסת), אך לא את אלו שבעיר ולא באים לבית הכנסת (ע"פ רבינו חננאל).

הדרן עלך מסכת ראש השנה

